

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΗΣ ΝΕΑΡΑΣ 109 ΛΕΟΝΤΟΣ 5' ΤΟΥ ΣΟΦΟΥ *

Α'

Ι. Νομοθέται καὶ νομομαθεῖς τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου, ἀσχοληθέντες μὲ τὸ σημαντικώτατον τοῦ κοινωνικοῦ βίου κεφάλαιον τοῦ γάμου, ἐπρόσεξαν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, καὶ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν μελλόντων νὰ μνηστευθοῦν ἢ καὶ νὰ ἔλθουν εἰς γάμου κοινωνίαν¹. Ὁ Κώδιξ καὶ οἱ Πανδέκται τοῦ Ἰουστινιανοῦ μᾶς διέσωσαν τὰ παλαιότερον θεσπισθέντα, ἐνῶ μεταγενέστερα τούτων νομικαὶ πηγαὶ καὶ εἰδικώτερον αἱ κατὰ καιροὺς ἐκδοθεῖσαι Νεαραὶ τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον αὐτοκράτορες ἀντιμετώπισαν τὸ τῆς ὥς ἄνω ἡλικίας ζήτημα.

Εἰς τοὺς Πανδέκτας² παρατίθεται χωρίον τοῦ Μοδεστίνου ἔχον ὥς ἀκολούθως: «Πρὸς σύναψιν μνηστείας δὲν ὀρίζεται ἡλικία τῶν συμβαλλομένων ὥς ἐπὶ γάμου. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ μικροτάτης ἡλικίας δύναται νὰ συναφῇ μνηστεία, ἀρκεῖ μόνον νὰ θεωρῇται ὅτι ἐκ προσώπου ἑκατέρου γίνεται τοῦτο, δηλ. ἐὰν μὴ εἶναι μικρότεροι τῶν ἑπτὰ ἐτῶν.»

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον τῶν Πανδεκτῶν³ γίνεται λόγος περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος παρατιθεμένου ἐνταῦθα χωρίου τοῦ Πομπωνίου ἔχοντος ὥς

* Τὰ ἐνταῦθα ἐν πλάτει ἀναπτυσσόμενα ἀνεκοινώθησαν ἐν περιλήψει ἐνώπιον τῶν συνέδρων τοῦ Ἱστορικοῦ τμήματος τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ κατ' Ἀπρίλιον 1953 συνεληθόντος ΙΧ Διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου.

¹ Περὶ γάμου κατὰ τὸ ἐλληνορρωμαϊκὸν δίκαιον διέλαβον μεταξὺ ἄλλων καὶ οἱ J. o. s. Z h i s h m a n, Τὸ δίκαιον τοῦ γάμου τῆς ἀνατολικῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας (μτφρ. Μελ. Ἀποστολοπούλου), Α' - Β', Ἀθῆναι 1912, H e n r i M o n n i e r, Les nouvelles de Léon le Sage, Bordeaux - Paris 1923 καὶ Γ ε ώ ρ γ. Μ α ρ υ δ ά κ η ς, Τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, Ἀθῆναι 1922. Τὰ ὑπὸ τούτων ἀναπτυσσόμενα εἶχομεν ὑπ' ὄψιν μας κατὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ θέματός μας.

² XXIII, 1, 14. Τὰ παρατιθέμενα ἐκ τῶν Πανδεκτῶν χωρία κατὰ τὴν μετάφρασιν Ἡλ. Διακοπούλου (Ἀθῆναι 1930).

³ XXIII, 2, 4.

ἐξῆς : « Ὑπανδρευθεῖσα μικροτέρα τῶν δώδεκα ἐτῶν τότε θὰ εἶναι νόμιμος σύζυγος, ὅταν παρὰ τῷ ἀνδρὶ ἤθελε συμπληρώσει τὰ δώδεκα ἔτη. »

Περὶλήψης τῶν χωρίων τούτων παρατίθεται εἰς τὰ Βασιλικά συνοδευομένη ὑπὸ Σχολίων τῶν μεταγενεστέρων σχολιαστῶν Κυρίλλου (6ος αἰὼν) καὶ Ἀωνοῦμου (περὶ τὸ 600). Οὕτω ἐν XXVIII, 1, 2 ἀπαντᾷ τοῦ Μοδεστίνου : « Ὁ τὸ γινόμενον νοῶν καλῶς μνηστεύεται, τοῦτ' ἐστὶν ὁ μὴ ὢν ἡ τ τ ω ν ἐ π τ ἰ ἄ ἐ τ ὶ ω ν. » Ἀκολουθεῖ Σχόλιον τοῦ Κυρίλλου : « Οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν γάμων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μνηστείας ὠρισμένος τῶν συναλλατιόντων ἐστὶν ὁ χρόνος. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνήβων τυγχανόντων ἔτι τῶν μνηστευομένων μνηστεία συνίσταται, μόνον εἰ τῶν μνηστευομένων ἐκάτερος αἰσθάνεται τῶν πραττομένων, τουτέστιν, εἰ μὴ ἡ τ τ ο ν ε ς τ ὶ ω ν ἐ π τ ἰ ἄ ἐ τ ὶ ω ν τ υ γ χ ᾶ ν ο υ σ ι ν ὄ ν τ ε ς. »

Ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθεῖ ἕτερον Σχόλιον ἐπὶ τῆς γνώμης τοῦ Μοδεστίνου : « ... ὁ γὰρ θέλει εἰπεῖν (ὁ Μοδεστίνος), τοῦτό ἐστιν. ὠρισμένος μὲν ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῆς μνηστείας τῶν συναλλατιόντων ὁ χρόνος, οὐχ οὕτω μέντοι, ὥσπερ ἐπὶ τῶν γάμων. οὔτε γὰρ πάντως ἐφήβους εἶναι δεῖ τοὺς μνηστευομένους, ὥσπερ ἐφήβους εἶναι δεῖ τοὺς γαμοῦντας· καὶ γὰρ ἐ π τ α ε τ ἰ ἄ ς τ υ γ χ ᾶ ν ο ν τ ε ς χ ρ ὶ ο ν ο ν δ ὕ ν α ν τ α ι μ ν η σ τ ε ἰ ἄ ν σ υ σ τ ῆ σ α σ θ α ι. »

Εἰς ἄλλο σημεῖον τῶν Βασιλικῶν ἁπαντᾷ τοῦ Πομπωνίου : « Ἡ ἡ τ τ ω ν τῶν δώδεκα ἐτῶν γαμυθεῖσα τότε γίνεται νόμιμος γαμετή, ὅτε παρὰ τῷ ἀνδρὶ πληρώσει τὰ ἰ β' ἔτη. » Καὶ ἀκολουθεῖ Σχόλιον Ἀωνοῦμου : « οἱ γὰρ ἐφηβοὶ γαμοῦσιν, τοῦτ' ἐστὶν, ὁ μὲν ἄρσεν πληρῶν τὰ ἰ δ' ἔτη, ἡ δὲ θήλεια τὰ ἰ γ' ὡς βιβλ. ε' τοῦ Κώδικος, τίτ. δ', διατ. κδ' καὶ ἰνστιτ. α' τίτ. ι'. » Καὶ ἐξακολουθεῖ τὸ Σχόλιον : « Κόρην τις ἡτιονα τῶν ἰ β' ἐνιαυτῶν τυγχάνουσιν ἡγάγετο δηθένει πρὸς γάμον. Λέγει ὁ Πομπώνιος, καὶ τὴν οὕτω γαμυθεῖσαν γίνεσθαι νομίμην γαμετήν, ὅταν τὸν ἰ β' ἐνιαυτὸν πληρώσῃ παρ' αὐτῷ ἀνδρὶ. »

Ἐνταῦθα ἐπιτρέπεται, νομίζομεν, νὰ γίνῃ μνεῖα δύο σχετικῶν μετὰ τὸν χρόνον ἐφηβείας καὶ γάμου διαταγμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ τῶν ἐτῶν 529 καὶ 530. Συμφώνως πρὸς τὸ πρῶτον ¹ αἱ μὲν θήλεια θεωροῦνται ὡς εἰσεληθούσαι εἰς τὴν ἡβην ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ δωδεκάτου ἔτους, οἱ δὲ ἄρσενες ἅμα τῇ τοῦ δεκάτου τετάρτου. Κατὰ τὸ ἕτερον δὲ τῶν διαταγμάτων ² ἡ ἡλικία γάμου διὰ μὲν τὰ θήλεια ἦτο τὸ δωδέκατον ἔτος συμπεληρωμένον, ἐνῶ διὰ τὰ ἄρσενα τὸ δέκατον τέταρτον ὁμοίως.

¹ XXVIII, 4, 3. Εἰς τὴν διὰ μνηστείαν καὶ γάμον νόμιμον ἡλικίαν ἀναφέρονται ὡσαύτως καὶ τὰ ἐν Βασιλικοῖς, XXVIII, 1, 7, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἐπανάληψιν τῶν ἐν Πανδέκταις (XXIII, 1, 9), ὅπου ἀναδρομὴ εἰς τὰς Εἰσηγήσεις (I, 22) καὶ τὸν Κώδικα (V, 60, 3), καὶ συνοδεύονται ὑπὸ ἐρμηνευτικῶν σχολίων.

² Cod., V, 60, 3.

³ Cod., V, 4, 24.

Κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν νομικῶν πηγῶν τοῦ Βυζαντίου ἀκολουθοῦν τὰ λεγόμενα τῶν *Ροπῶν*¹, νομικῆς πηγῆς τοῦ 7ου αἰῶνος, ἔχοντα ὡς ἀκολούθως: «*Ἡ πρὸ τῶν ἰβ' ἐνιαυτῶν γαμηθεῖσα ἦτοι εὐλογηθεῖσα καὶ στεφανωθείσα γάμον οὐ ποιεῖ, εἰ μήτε δ' ἂν προὔπῃ μνηστεία. τότε γὰρ ἡ μνηστεία μένει. καὶ εἰ μὲν πρόστιμον ἐπερωτηθῇ, ἀπαιτεῖται αὐτὸ ὁ παραβαίνων τὰ σύμφωνα. εἰ δὲ ἄρραβὼν ἐδόθη μόνον, διπλασιάζεται. Αἱ θήλειαι μετὰ ἰβ' ἔτη ἔφηβοι κρίνονται.*»

Ταῦτα ἀποτελοῦν, ὥς εἶναι φανερόν, ἐν περιλήψει ἐπανάληψιν τῶν εἰς παλαιότερας πηγὰς διαλαμβανομένων, μὲ μίαν ὅμως χαρακτηριστικὴν προσθήκην τῆς μετοχῆς «*εὐλογηθεῖσα*», ἐμφαίνουσιν τὴν παρέμβασιν τοῦ νέου, χριστιανικοῦ, πνεύματος εἰς τὰ τοῦ γάμου.

Περὶ τῆς πρὸς γάμον ἐνηλικιότητος ὁμιλεῖ καὶ ἡ *Ἐκλογή* τῶν Ἰσαύρων² ἐντὸς τῆς σαφῶς χαρακτηριζούσης αὐτὴν χριστιανικῆς ἀτμοσφαίρας: «*Συνίσταται γάμος χριστιανῶν, εἴτε ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως, μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς τοῦ εἶναι ἑκατέρων τὴν ἡλικίαν πρὸς συνάφειαν ἡρμοσμένην, τοῦ μὲν ἀνδρὸς ἀπὸ ἰεετοῦς χρόνου, τῆς δὲ γυναικὸς ἀπὸ ἰγετοῦς χρόνου ἀμφοτέρων θελόντων μετὰ τῆς τῶν γονέων συνανέσεως.*»

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς ὄρισμένας νομικὰς πηγὰς τῶν χρόνων τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Οὕτω εἰς τὸν *Πρόχειρον Νόμον*³: «*Ἐννόμους δὲ γάμους μεταξὺ ἀλλήλων συνιστῶσι ῥωμαῖοι, ἡνίκα τὰ περὶ γάμων τοῖς νόμοις διηγορευμένα φυλάξωσιν.*»

»γ') Δεῖ δὲ τοὺς μὲν ἄρρενας ἐφήβους εἶναι, τὰς δὲ θηλείας ἀνδρὸς δεκτικὰς, τουτέστι τοὺς μὲν ὑπερβεβηκέναι τὸν ἰδ' χρόνον, τὰς δὲ μερίζοντας εἶναι τῶν ἰβ' ἐνιαυτῶν...»

Εἰς τὴν *Ἐπαναγωγήν*⁴: «*Ὁ τὸ γινόμενον νοῶν καλῶς μνηστεύεται τουτέστι ὁ μὴ ὢν ἡττων τῶν ζ' ἐτῶν. εἰ μέντοι τῆς μνηστείας γενομένης ἔσωθεν τοῦ ἰγ' χρόνου τολμήσειέ τις τοῖς μνηστευομένοις ἢ τὴν λεγομένην εὐλόγησιν ἢ τὸ στεφάνωμα περιθεῖναι, ὡς τῶν θείων νόμων παραβαθέντων αὐτίκα ἡ μὲν προελθοῦσα μνηστεία ἅμα τῆς δοκοῦσης συναφείας διαλύεται, καὶ τὰ παρ' ἑκατέρου μέρους ἐν τῇ μνηστείᾳ συμβληθέντα πρόστιμα τοῦ τολμήματος ζημίαν ὑπέχοντος τῷ δημοσίῳ εἰσκομίζουσι,*

¹ JGr., III, σ. 325 (ἔκδ. Ζέπου).

² Τίτ. Β', κ. α' (ἐν JGr., τ. 2, ἔκδ. Ζέπου).

³ Τίτ. Δ', κ. β' καὶ γ' (ἐν JGr., τ. 2, ἔκδ. Ζέπου).

⁴ Τίτ. ΙΔ', κ. ια' (ἐν JGr., τ. 2, ἔκδ. Ζέπου). Ἐξεδόθη μετὰ τῶν ἐτῶν 879 - 886· πβλ. Γεωργ. Πετροπούλου, *Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου*, Ἀθῆναι 1944, σ. 234.

μηδὲ τοῦ τολμῶντος ἱερέως ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ παρεῖναι πράξει ἀνευθύνου παρεστηκότος, ἀλλὰ τῇ αὐστηρίᾳ τῶν ἱερατικῶν ὑποκειμένου κανόνων.»

II. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ μέχρι Λέοντος Σ' ἰσχύοντα¹ καὶ τὰ ὁποῖα ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ἐκδίδων τὰς Νεαρὰς του περὶ γάμου καὶ εἰδικῶς τὰς ὑπ' ἀριθ. 74 καὶ 109, εἶχεν ὑπ' ὄψιν του. Εἰς τὴν πρώτην τούτων ὁρίζεται ἡ διὰ γάμον ἡλικία, εἰς τὴν δευτέραν τὸ αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἡ δι' ἀπλῆν μνηστείαν τοιαύτη. Καὶ πράγματι αἱ δύο αὗται Νεαραὶ δὲν ἀποτελοῦν εἰμὴ ἐπανάληψιν τῶν καὶ παλαιότερον περὶ γάμου καὶ μνηστείας ἰσχυόντων, μὲ μίαν καὶ μόνην διαφορὰν ἐντοπιζομένην εἰς τὴν τελευταίαν παράγραφον τῆς Νεαρᾶς 109. Αὕτη ἐμφανίζει τὸν Λέοντα Σ' καινοτομοῦντα. Τὴν καινοτομίαν ἐπρόσθεξαν ἤδη μελετηταὶ τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ δικαίου², χωρὶς ὅμως ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν ἀναζητήσιν τῶν λόγων οἱ ὁποῖοι ὤθησαν εἰς τοῦτο τὸν αὐτοκράτορα καὶ οἱ ὁποῖοι βεβαίως ἦσαν καὶ οἱ λόγοι ἐκδόσεως τῆς ὅλης Νεαρᾶς 109.

Τὰ μέχρι Λέοντος Σ' ἰσχύοντα παρεθέσαμεν, εἶναι ἀληθές, ἐν πλάτει· ἐπράξαμεν ὅμως τοῦτο διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προβάλλει σαφεστέρα ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος εἰσαγομένη καινοτομία. Πρὸς ἐναργεστέραν δὲ προβολὴν ταύτης θὰ προβῶμεν εἰς τὴν παράθεσιν τῆς ὅλης Νεαρᾶς 109³, ἡ ὁποία φέρει τὸν τίτλον : *«περὶ τοῦ μὴ μνηστείαν ἔνδον συνίστασθαι τῶν ἐπτά ἐτῶν»*, ὁ ὁποῖος μόνος ἀναγινωσκόμενος παραπλανᾷ, νομίζομεν, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰ παρορμήσαντα τὸν νομοθέτην κίνητρα πρὸς ἐκδοσιν ταύτης. Ἐχει δ' ἡ Νεαρά :

«Τοῦ σοφοῦ παραινοῦντος «καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι» καὶ τῆς κοινῆς παρὰ πᾶσιν ὅσοι φρενὸς εὐτυχοῦσιν ὑπολήψεως τοῦτο καὶ τιμώσης καὶ συνομολογοῦσης, καλῶς ἔχει μάλιστα μὲν ἐν πάσῃ πράξει τηρεῖν τὸν καιρὸν, εἰ δ' οὖν ἀλλ' ἐν γε τῇ κατὰ γάμον συναρμολογίᾳ τοῦτο μὴ παρορᾶν. Δεῖ γὰρ ὅσον ἐν τοῖς κατὰ βίον πράγμασιν ἀναγκαιοτέρα ἡ ἐπιχειρήσεις, τοσοῦτον μετὰ γνώμης ἀσφαλεστέρας ἐπὶ ταύτην χωρεῖν.

»Τοῦτου δὴ ἔνεκεν κατὰ τοὺς πάλαι καλῶς συνειδότας περὶ τούτου καὶ νόμον θεμένους, καὶ ἡμεῖς θεσπίζομεν, μ η δ α μ ὤ ς σ υ ν ν ῖ σ τ α σ θ α ι μ ν η σ τ ε ῖ α ν ἐ π ῖ χ ρ ὀ ν ο ι ς ἐ λ ᾶ τ τ ο σ ι τ ὶ ν ἐ π τ ᾶ, μ ῆ τ ε

¹ Ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ἐκτεθέντων πβλ. Z h i s h m a n, ἔνθ' ἄνωτ., Α', σ. 257 ἐξ., 355 ἐξ., 369 ἐξ. κάλλ., Μ α ρ ι δ ᾶ κ η, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 24 ἐξ., Monnier, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 78.

² Z h i s h m a n, ἔνθ' ἄνωτ., Α', σ. 350, Β', σ. 720 καὶ 726. Μ α ρ ι δ ᾶ κ η, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 24 ἐξ. Monnier, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 78.

³ Τὸ κείμενον ἐλήφθη ἐκ τῆς ἐκδόσεως P. Noailles-A. Dain, Les Nouvelles de Léon VI le Sage, Paris 1944.

μὴν ἱεροτελεστείαις βεβαιοῦσθαι τὴν μνηστείαν τοῦ τρισκαίδεκάτου ἔτους ἐνδιούσης τῆς νύμφης, τοῦ δὲ νυμφίου τὸν τεσσαρεσκαίδέκατον μὴ διαμετροῦντος.

»Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπηγόρευται πρὸς τὴν κοινὴν καὶ δημοσίαν τοῦ πολιτεύματος χρῆσιν. Εἰ δὲ βασιλεὺς, οἷα πολλὰ συμβαίνει, πράττων οἰκονομίαν τινὰ καὶ μνηστείαν καὶ τὴν ἐξ ἱερολογίας συνάρμοσιν τοῖς μνηστευομένοις ἔνδον τῶν διορισθέντων ἐτῶν ἐπιψηφιεῖται, τοῦτο πρὸς τὸν νόμον οὐδὲν ἀντικείμεται. Ἐξεστὶ γὰρ τοῖς ἐκ Θεοῦ τὴν οἰκονομίαν τῶν κοσμικῶν ἐγκεχειρισμένοις πραγμάτων ὑπέριτερον ἢ κατὰ νόμον οἰκονομεῖν ὅς ἄγει τοὺς ὑπηκόους.»

Ἐκ τῶν ἐν τῇ ὡς ἄνω Νεαρᾷ λεγομένων προκύπτει ὅτι καὶ ὁ Λέων δέχεται τὰ εἰς τὸ Ἰουστινιάνειον δίκαιον περὶ ἡλικίας τῶν μνηστευομένων καὶ τῶν ἐρχομένων εἰς γάμου κοινωνίαν κρατοῦντα. Ἀνανεώνει τρόπον τινὰ τὴν ἰσχὺν τούτων καὶ προβαίνει ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν προσθήκην καινοτομίας τινός. Ταύτην δ' ἀποτελοῦν, ὡς ἐλέχθη, τὰ ἐν τῇ τελευταίᾳ παραγράφῳ τῆς Νεαρᾶς 109 λεγόμενα, τὰ ὅποια, καὶ τοῦτο δέον νὰ τονισθῇ, εἰρίσκονται ἐν στενῇ γενεσιουργῷ συναρτήσῃ πρὸς τὰς περὶ ἀνωτάτου ἄρχοντος ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς¹, ἀλλὰ καί, ὡς θὰ δείξωμεν, πρὸς ὠρισμένον ἱστορικὸν γεγονὸς τῆς αὐλῆς τοῦ Λέοντος Γ'.

Ὅστε καὶ κατὰ τὴν Νεαρὰν 109 ἡ ἡλικία πρὸς σύναψιν ἀπλῆς μνηστείας παραμένει ἢ τοῦ Μοδεστίνου, νὰ μὴ εἶναι δηλ. μικρότεροι οἱ πρὸς τοῦτο συμβαλλόμενοι τῶν ἐπὶ ἐτῶν ἀλλὰ καὶ πρὸς σύναψιν ἱερολογημένης μνη-

¹ Δηλωτικαὶ τούτων εἶναι αἱ κάτωθι φράσεις καὶ λέξεις: «ὁ βασιλεὺς εἶναι ἔννομος ἐπιστάσις», «κοινὸν ἀγαθόν», «ὁ βασιλεὺς οὔτε νόμοις οὔτε κανόσιν ὑπόκειται», ὁ βασιλεὺς εἶναι «νόμος ἄγραφος», «ἐμψυχος νόμος», «θεόσπετος», «θεοπρόβλητος», «φιλόθεος», «φιλόχριστος». Αἱ περὶ βασιλέως εἰς τὸ Βυζάντιον κρατοῦσαι ἀντιλήψεις προβάλλουν συχνὰ εἰς κείμενα θεολογικὰ καὶ μὴ, εἰς ἱστορικὰ καὶ νομικὰ πηγὰς. Κατὰ περίεργον δὲ σύμπτωσιν πλείστα εἶναι τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Λέοντος καὶ μάλιστα ἀρκετὰ τὰ ἔχοντα ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν συγγραφικὴν δραστηριότητα αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θεσμοῦ πβλ. τὰ λεγόμενα ἐν Zhisman, ἔνθ' ἄνωτ., Α', σ. 24 ἐξ., 344, Β', σ. 726, Ch. Diehl, Byzance, grandeur et décadence, σ. 25-36, Monnier, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 8-11, M. Mitard, Le pouvoir impérial au temps de Léon VI le Sage, ἐν Mélanges Ch. Diehl, σ. 217-223, O. Treitinger, Die oströmische Kaiser-und Reichsidee, Jena 1938, καὶ τέλος L. Bréhier, Les institutions de l'empire byzantin, Paris 1949, σ. 1 ἐξ.

στείας ισοδυναμούσης πρὸς γάμον οἱ εἰς σαρκικὴν συνάφειαν μέλλοντες νὰ ἔλθουν δέον νὰ ἄγουν, ὅπως καὶ παρὰ Κώδικι καὶ ἄλλαις νομικαῖς παλαιότεραις τῆς Νεαρχῆς 109 πηγαῖς, ὁ μὲν ἄρρην τὸ δέκατον τέταρτον συμπεπληρωμένον, ἡ δὲ θήλεια τὸ δωδέκατον. Προβάλλει ὅμως ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐν συναρτήσει πρὸς τὰ λεγόμενα ἐν τῇ τελευταίᾳ παραγράφῳ τῆς Νεαρχῆς 109 ἡ ἀκόλουθος σκέψις-ἐρώτημα: Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε μὲν βεβαίως τὸ δικαίωμα νὰ προβῇ εἰς καινοτομίαν τινά, ἤρκει αὕτη νὰ μὴ ἀντέκειτο εἰς τὸ δόγμα καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας, διατί ὅμως εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὁ Λέων προσέθεσε τὴν ἀναιρετικὴν ἢ μᾶλλον περιοριστικὴν τῶν ἀνωτέρω παράγραφον ἐκείνην; Δύο ἐκδοχαὶ προβάλλουν: α') πρὸς ἀντιμετώπισιν περιπτώσεων ἀφορῶσιν εἰς κοινούς θνητούς, ὑπηκόους του· β') πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀορίστου ἢ συγκεκριμένης περιπτώσεως ἀφορώσης εἰς τοὺς κρατοῦντας, τὸ ἄμεσον δηλ. περιβάλλον τοῦ αὐτοκράτορος. Ἡ πρώτη ἐκδοχὴ φαίνεται εἰς ἡμᾶς τὰ μάλιστα ἀπίθανος, ἄλλως τε ἡ φράσις: «*Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπηγόρευται πρὸς τὴν κοινὴν καὶ δημοσίαν τοῦ πολιτεύματος χρῆσιν*», δὲν ἐπιτρέπει σοβαροὺς ἐνδοιασμούς. Βεβαίως ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος παράγραφος δὲν δηλοῖ κατηγορηματικῶς εἰς ποίας περιπτώσεις θὰ ἴσχυεν ἡ καινοτομία. Πιστεύομεν μολοντοῦτο ὅτι ὁ Λέων ἀποκλείεται νὰ προέβη εἰς τὴν ὥς ἄνω καινοτόμον προσθήκην μὴ ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν σοβαρᾶς τινος μελλούσης νὰ προβάλῃ ἢ καὶ προβαλούσης ἤδη περιπτώσεως τοῦ βασιλεύοντος οἴκου του. Ἡ καινοτομία, ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, δὲν προεκάλεσεν οὔτε κοινωνικὸν σάλον οὔτε ἀπλῶς ἀντίδρασιν τῆς ἐκκλησίας. Πῶς ἄλλως τε ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ, ἀφοῦ δὲν ἐθίγοντο δι' αὐτῆς τὸ δόγμα ἢ καὶ ἀπλῶς οἱ κανόνες τῆς ἐκκλησίας; Ἐρωτητέον τέλος: ὁ Λέων προέβη εἰς τὴν προσθήκην τῆς ὥς ἄνω παραγράφου ἀποβλέπων εἰς τὴν ρύθμισιν δημιουργηθέντος ἤδη ἐν τῇ αὐτῇ του ζητήματος ἢ τοιοῦτου μέλλοντος νὰ προκύψῃ λόγῳ τῶν μέχρι τότε περὶ τῆς πρὸς μνηστείαν καὶ γάμον ἡλικίας ἰσχυόντων; Νομίζομεν, καὶ θ' ἀποδείξωμεν διατί, ὅτι ἀπέβλεψεν εἰς τὸ νὰ προλάβῃ τὴν δημιουργίαν νομικοῦ ζητήματος κατὰ τὴν ρύθμισιν περιπτώσεως, τῆς ὁποίας τὴν ἄμεσον ἀντιμετώπισιν λόγοι γενικωτέρας ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἐπέβαλλον καὶ ἡ ὁποία ἀντεστρατεύετο τὰ μέχρι τότε περὶ ἡλικίας τῶν μνηστευομένων ἰσχύοντα. Ἄλλως τε καὶ ὁ χρόνος τοῦ ρήματος «*ἀντικείμεται*» μελλοντικὴν τινα μόνον περίπτωσιν μνηστείας ὑποδηλοῖ, κηδεστεία δὲ μὲ ὑπήκοον ὅσονδήποτε ἰσχύοντα, οὕτω ἐπέγουσα, ὥς ἀφήνει νὰ ἐννοηθῇ ἡ ἐκδοσις τῆς Νεαρχῆς 109, φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀπίθανος, καθ' ὅσον τοιοῦτό τι θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀναβληθῇ μέχρι συμπληρώσεως τῆς νομίμου ἡλικίας. Καὶ πράγματι παραδίδεται, ὥς θ' ἀποδειχθῇ, τοιαύτη ἀνηλικίου μέλους τῆς οἰκογενείας τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος.

III. Ὡς γνωστὸν ὁ Λέων Γ' εἶναι ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων ἐκείνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὅποιοι ναὶ μὲν δὲν ἀνέπτυξαν ἐνεργὸν προσωπικὴν

στρατιωτικὴν δραστηριότητα, ἀνέπτυξαν ὅμως ἔντονον διπλωματικὴν. Πρὸς τὴν τελευταίαν δ' ἀκριβῶς τοιαύτην τοῦ Λέοντος σχετίζεται τὸ θέμα μας.

Ἡ κατάστασις τελευτῶντος τοῦ θου αἰῶνος εἰς τὰ σύνορα τῆς Δύσεως δὲν ἦτο εὐχάριστος, ὅπως ἄλλως τε καὶ εἰς τὰ τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ ἀραβικὸς, ὡς καὶ ὁ ἐκ μέρους τῶν διαφόρων ἡγεμόνων τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου, κίνδυνος προέβαλλεν ἀπειλητικὸς τῶν θέσεων τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Ν. Ἰταλίαν. Ὁ δὲ Λέων, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ πατήρ του¹, ἀνεξήτησε τὰ μέσα ἐκεῖνα τὰ ὅποια θ' ἀνεκούφιζαν τὰς ἐκεῖ πιεζομένας θέσεις. Ὅπως ἔναντι τοῦ βουλγαρικοῦ κινδύνου εἰς τὰ σύνορα τοῦ Αἰμου καὶ τοῦ ἀραβικοῦ εἰς τὰ τοῦ Ταύρου², οὕτω καὶ ἔναντι τῶν ἀπειλούντων τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους εἰς τὴν Δύσιν ἐχθρῶν χρησιμοποιοῖ τὰς ἐκ πατριόσεως εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως γνωστὰς ἀλλὰ καὶ ἀποδοτικὰς μεθόδους. Διοργανώνει δηλ. πρεσβείας εἰς τὰς αὐλὰς τόσον αὐτῶν τούτων τῶν ἀντιπάλων, ὅσον καὶ εἰς ἰσχυρῶν παραγόντων τῆς διεθνοῦς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ζωῆς. Θ' ἀρκεσθῶμεν ἐνταῦθα εἰς τὴν μνείαν ὧν σχετίζονται μὲ τὰ συμφέροντα τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὴν ἐνδιαφέρουσαν ἡμᾶς ἐποχὴν. Οὕτω δύο πρεσβεῖαι τοῦ Λέοντος, ἡ πρώτη ὑπὸ τὸν Ἀναστάσιον (894) καὶ ἡ δευτέρα ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Λάζαρον (896), εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Γερμανοῦ βασιλέως εἰς Ρατισβόννην, μαρτυροῦνται ὑπὸ συγχρόνων ἱστορικῶν πηγῶν³. Ὁ σκοπὸς τούτων δὲν παραδίδεται, δὲν εἶναι ὅμως δυνατόν νά ᾔτο διάφορος ἐκεῖνον τὸν ὅποιον διευτυπώσαμεν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν δύο τούτων πρεσβειῶν ὑπάρχει καὶ τρίτη, εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Βουργουνδίας αὕτη. — Ἀν καὶ δὲν ἀποκλείεται πρεσβεία τῆς αὐλῆς ἐκείνης πρὸς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν παύουν ἰσχύοντα τὰ περὶ διπλωματικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Λέοντος δι' οὗς σκοποὺς ἀνεφέραμεν. — Καὶ ταύτης μὲν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς δύο ἄλλας τῶν ἐτῶν 894 καὶ 896, μνεία οἷον δὲν γίνεται εἰς ἱστορικὰς πηγὰς, μολοντοῦτο ἐπιβάλλεται, ἀπὸ τὰ ὅσα περὶ κηδεστείας μεταξὺ τῶν αὐλῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βουργουνδίας παραδίδονται ὑπὸ τοῦ συγχρόνου τῶν γεγονότων οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ⁴, ὅπως δεχθῶ-

¹ Fr. Dölger, Regesten d. Kaiserurkunden d. otsr. Reiches, ἀρ. 480 κ.ἀ. G. Ostrogorsky, Geschichte d. byz. Staates, München 1940, σ. 166. K. Ἀμάριου, Ἱστορία τοῦ βυζ. κράτους, Β', Ἀθῆναι 1947, σ. 50.

² G. Kolias, Léon Chærosphactès, biographie - correspondance (texte et traduction), Athènes 1939, σ. 21 ἐξ., 47 ἐξ.

³ Πβλ. J. Gay, L'Italie méridionale et l'empire byzantin (867 - 1071), Paris 1904, σ. 152· ὁμοίως Fr. Dölger, Regesten, ἀρ. 525 καὶ 533, ὅπου δηλοῦνται αἱ πηγαί.

⁴ Πβλ. κατωτέρω σ. 339 ἐξ.

μεν ὥς γενομένην ταύτην. Ὡστε σκοπὸς τῆς ἱστορικῶς ἐμμέσως μαρτυρουμένης πρεσβείας ἐκείνης ἦτο ἡ σύναψις ἐπιγαμίας μεταξὺ τῶν δύο αὐλῶν. Αἱ ἀντιλήψεις βεβαίως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς ὅ,τι ἀφεώρα εἰς κηδεστείαν μὲ ξένους ἡγεμονικοὺς οἴκους, ἦσαν, ὥς τοῦτο προκύπτει ἀπὸ αὐτὰ τὰ λεγόμενα τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ζ', αὐστηρῶς ἀπαγορευτικά. Ἐξαίρεσις ἐγένετο προκειμένου περὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῶν Φράγκων¹. Ποία ὅμως ἡ νύμφη καὶ ποῖος ὁ γαμβρός; Ὁ προσδιορισμὸς τούτων θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος: ποῖοι οἱ λόγοι καὶ ποῖος ὁ χρόνος τῆς ἐκδόσεως τῆς Νεαρχῆς 109; Ἐξ ὑπαρχῆς φέρομεν εἰς γνῶσιν τοῦ ἀναγνώστου, ὅτι, βάσει τῶν ἤδη ὑπὸ τῆς μέχρι τοῦδε ἐρεύνης περὶ Λέοντος Γ' ἐλθόντων εἰς φῶς, νύμφη μὲν ἦτο ἡ θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἄννα, γαμβρὸς δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Βουργουνδίας καὶ εἶτα αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως Λουδοβίκος Γ'. Καὶ ἡ μὲν διαπίστωσις ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Λουδοβίκου ἔγινεν ἤδη ὑπὸ τοῦ Gay², ἡ σαφὴς ὅμως συσχέτισις τοῦ προσώπου τῆς νύμφης μὲ τὸ ὄνομα τῆς Ἄννης θυγατρὸς Λέοντος Γ' ἐνταῦθα γίνεται τὸ πρῶτον. Ὡστε ἐν μέσφ τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα μᾶς ἐνδιαφέρουν κινοῦνται πρωταγωνιστοῦντα ὀρισμένα πρόσωπα, ἥτοι ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Σοφός, ὁ βασιλεὺς τῆς Βουργουνδίας καὶ εἶτα αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως Λουδοβίκος Γ', καὶ τέλος ἡ Ἄννα θυγάτηρ τοῦ Λέοντος. Ἡ ἐν σχέσει πρὸς τὸ θέμα μας σκιαγράφησις τῶν δύο πρώτων καὶ ἡ κάπως λεπτομερεστέρα ἐνασχόλησις μὲ βιογραφικὰ τῆς πορφυρογεννήτου θυγατρὸς τοῦ Λέοντος ἐπιβάλλεται ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀνὰ χεῖρας μελέτης μας.

Ὁ Λέων, υἱὸς τοῦ Βασιλείου Α' καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἰγερίνης, ἔλαβεν, ὥς γνωστόν, τέσσαρας συζύγους: α') τὴν Θεοφανώ, θυγατέρα Κωνσταντίνου Μαρτινακίου, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε θυγατέρα ἀποθανοῦσαν εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησίν της· β') τὴν Ζωήν, θυγατέρα τοῦ Στυλιανοῦ Ζαούτζα, χήραν τοῦ Θεοδώρου Γουζουνιάτου, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε θυγατέρα τὴν Ἄνναν, τὴν ὁποίαν μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς της, κατὰ ρητὴν μαρτυρίαν σχεδὸν συγχρόνων ἱστορικῶν πηγῶν³, ἔστεψεν αὐγούστην· γ') τὴν Εὐδοκίαν Βαϊανὴν ἐκ τοῦ θέματος Ὀψικίου (Βιθυνίας) ἀποθανοῦσαν κατὰ τὸν τοκετὸν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἄρρενος νεογεννήτου· καὶ τέλος δ') τὴν Ζωὴν Καρβωνοψίναν, μητέρα τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τῆς Εὐδοκίας. Ἡ ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου τοῦ Λέοντος θυγάτηρ αὐτοῦ Ἄννα εἶναι τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον χρονολογικῶς ἐμπίπτει εἰς τὰ πλαίσια τοῦ θέματός μας καὶ αὕτη συνε-

¹ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμάνον, κεφ. 13, σ. 86 (Βόννης), σ. 70 (Moravcsik).

² Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 153 - 154.

³ Συν. Θεοφ., VI, 17, σ. 364 (Βόννης). Πβλ. καὶ παραλλήλους πηγὰς Συμ. μάγ., σ. 703, Γεώργ. μον., σ. 860, Λέοντα γραμμ., σ. 274.

πῶς εἶναι, ὥς ἥδη προεδηλώθη καὶ ὥς θ' ἀποδειχθῇ, ἡ διὰ τὸν Λουδοβίκον τῆς Βουργουνδίας προοριζομένη σύζυγος.

Ἄλλ' ἃς ἴδωμεν εἰς γενικωτάτας γραμμὰς τὰ κατὰ τὸν μνηστῆρα Λουδοβίκον. Οὗτος εἶναι υἱὸς τοῦ Βόσωνος (Boso), βασιλέως τῆς Βουργουνδίας, ἕγγονος ἐκ μητρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Λουδοβίκου Β'. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 882, ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Βουργουνδίας τὸ 890. Ἐπὶ κεφαλῇς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ βασιλείου του διέβη κατὰ φθινόπωρον τοῦ 900 τὰς Ἀλπεῖς, προσκληθεὶς ὑπὸ διαφόρων ἡγεμόνων τῆς Ἱταλικῆς χερσονήσου ἵνα λάβῃ τὸ στέμμα τοῦ βασιλέως τῆς Ἱταλίας, τὸ ὁποῖον ὁ πατὴρ του εἰς μάτην εἶχεν ἐπιδιώξει ν' ἀποκτήσῃ. Τὴν 12 Ὀκτωβρίου 900 ἐξελέγη ἐν Παβία βασιλεὺς τῆς Ἱταλίας ὑπὸ πρὸς τοῦτο ἐκεῖ συγκεντρωθέντων Ἱταλῶν ἡγεμόνων. Περὶ τὰ μέσα δὲ Φεβρουαρίου 901 ἐστέφθη ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τοῦ πάπα Βενεδίκτου Δ' αὐτοκράτωρ ὡς Λουδοβίκος Γ'. Ἀντιστρατεύεται ὁμως εἰς τὰς ἐπιδιώξεις του ταύτας ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱταλίας Βερεγγάριος (Berengarius - Perengarius), ὁ ὁποῖος ἀνασυγκροτήσας τὰς δυνάμεις του κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὸν Λουδοβίκον τὸ θέρος τοῦ 902 καὶ ν' ἀναγκάσῃ αὐτὸν ὅπως ἀποσυρθῇ εἰς τὸ πατρικὸν κράτος κατ' Αὐγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ὁ Λουδοβίκος, μολονότι ἐνόρκως εἶχεν ὑποσχεθῇ, ὅτι δὲν θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὴν Ἱταλίαν, τρία ἔτη βραδύτερον (905) εἰσβάλλει καὶ πάλιν εἰς τὴν χερσόνησον. Τὴν 21 Ἰουλίου ἐξεπόρθησε τὴν Βερόναν, ἔδραν τοῦ ἀντιπάλου του, ὁ ὁποῖος ὁμως προλαβὼν εἶχεν ἀπομακρυνθῇ ἐκεῖθεν. Ὁ Λουδοβίκος, πεποιθὼς ἐπὶ τὴν νίκην του, ἔπαυσε νὰ λαμβάνῃ τὰ προσήκοντα μέτρα ἀσφαλείας, ὅχι μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ' ἔσπευσε ν' ἀποστρατεύσῃ ἀξιόλογον μέρος τῆς δυνάμεώς του. Ταῦτα διαπιστώσας ὁ Βερεγγάριος ἐπετέθη ἐξ ἀπροόπτου ἐναντίον του καὶ ὄχι μόνον τὸν ἐνίκησεν, ἀλλὰ καὶ τὸν συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Μὲ τὴν κατηγορίαν δὲ τῆς ἐπιπορείας ἐτύφλωσεν αὐτὸν τὸ 905. Ὁ Λουδοβίκος, ἐστερημένος πλέον πάσης δυνάμεως καί, τὸ χειρότερον, τυφλός, ἐπανεκάμψεν εἰς τὸ πατρικὸν κράτος, ὅπου εἰς τὸ ἑξῆς ἔζησε μέχρι τοῦ 927 ὡς βασιλεὺς - σκιά¹.

Ἐν συνεχείᾳ θὰ ἐκθέσωμεν βιογραφικὰ τῆς Ἀννης στοιχεῖα ἱστορικῶς μαρτυρούμενα καὶ θὰ ἐπιμεινῶμεν εἰς τὴν χρονολόγησίν των. Τοῦτο δὲ διότι ἐντεῦθεν θὰ προβάλλῃ, ὡς νομίζομεν, ἐν ἀναγλύφῳ ἡ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ μαρτυρουμένη μνηστεία θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Γ' ὡς ἀφορῶσα εἰς τὴν ὡς ἄνω μνημονευθεῖσαν Ἀνναν, ἄνηβον ἀκόμη, καὶ διότι ἐπὶ πλέον οὕτω θ' ἀχθῶμεν ἀσφαλῶς, ὡς πιστεύομεν, εἰς τὴν διακρίβωσιν τῶν λόγων καὶ τοῦ χρόνου ἐκδόσεως τῆς Νεαρᾶς 109.

¹ E. Dümmler, *Geschichte d. ostfränkischen Reiches*², Leipzig III (1888), σ. 536 ἑξ., Gay, *ἔνθ'* ἀνωτ., σ. 153 ἑξ.

IV. Σημαντικά γεγονότα τοῦ βίου τῆς Ἀννης εἶναι ἡ στέψις τῆς ὡς αὐγούστης καὶ ἡ μνηστεία τῆς. Καὶ ἐνῶ περὶ τῆς στέψεως ἔχομεν σαφῆ, ὡς εἴπομεν, μαρτυρίαν τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, περὶ τῆς μνηστείας ἔχομεν, καθ' ἡμᾶς, μόνον τὴν ἀνώνυμον τοιαύτην τοῦ πατριάρχου Νικολάου Μυστικοῦ. Καὶ τὰ δύο ὡς ἄνω γεγονότα τοῦ βίου τῆς Ἀννης ἔχουν ἀνάγκην χρονικοῦ προσδιορισμοῦ, ἐνὸς *terminus post quem* καὶ ἑτέρου *ante quem*.

Ὁ προσδιορισμὸς κατὰ πρῶτον τοῦ ἔτους γεννήσεως τῆς Ἀννης, τοῦ φυσικοῦ βεβαίως *terminus post quem*, προβάλλει ἀπαραίτητος. Αἱ πηγαὶ ἐπ' αὐτοῦ σιωποῦν καί, συνεπῶς, διὰ τὰ γίνῃ τοῦτο θὰ καταφύγωμεν εἰς συλλογισμοὺς ἐπὶ τῇ βάσει βιολογικῶν δεδομένων. Καὶ πράγματι δέον ν' ἀνατρέξωμεν εἰς τὸν χρόνον τοῦ γάμου τῶν γεννητόρων τῆς, Λέοντος καὶ Ζωῆς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου αἱ πηγαὶ οὐδὲν τὸ ἐπακριβῶς προσδιοριστικὸν λέγουσιν, θ' ἀναζητήσωμεν τὸ ἔτος τοῦ γάμου ἐκείνου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γεγονότος, ὅτι οὗτος ἐπηκολούθησε τὸν θάνατον τῆς πρώτης συζύγου τοῦ Λέοντος Θεοφανοῦς. Περὶ τοῦ χρόνου ὅμως τοῦ θανάτου τῆς Θεοφανοῦς, ὡς καὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ τῶν γάμων τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ θανάτου τῶν ἄλλων δύο συζύγων του, ἔχομεν δύο ἐρευνητῶν τὰ ἀντικρουόμενα πορίσματα: τοῦ de Boor¹ καὶ τοῦ Grumel², οἱ ὅποιοι διὰ μακρῶν διεπραγματεύθησαν χρονολογικὰ ζητήματα τῆς βασιλείας Λέοντος Γ'.

Οὕτω κατὰ τὸν de Boor τὴν 10 Νοεμβρίου 893 ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τῆς Θεοφανοῦς, τῆς ἀπὸ τοῦ χειμῶνος 881/882 πρώτης συζύγου Λέοντος Γ'. Τὴν ἐπακολουθήσασαν δὲ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τῆς Θεοφανοῦς ἀνοίξιν τοῦ ἔτους 894 ἡ Ζωή, θυγάτηρ τοῦ Στυλιανοῦ Ζαούτζα, εἰσήχθη εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους 894, ἔλαβε χώραν ὁ δεύτερος μετ' αὐτῆς γάμος τοῦ Λέοντος. Ἡ Ζωή μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς ἔτους καὶ ὀκτὼ μηνῶν³ ἀπέθανε τὸ θέρος τοῦ 896. Ὁ Λέων, δεχθεὶς τὸ δεύτερον τοῦτο πλήγμα τῆς μοίρας, τὸ ὅποιον δέον νὰ θεωρηθῇ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ συναισθηματικοῦ δεσμοῦ μὲ τὴν Ζωήν, βαρύντατον, ἔμεινε ἐν χηρείᾳ μέχρι τῆς ἀνοίξεως τοῦ 899, ὅποτε προέβη εἰς τὴν σύναμιν καὶ τρίτου γάμου μὲ τὴν ὡραίαν Εὐδοκίαν, κόρην ἐξ Ὁμηκίου. Ἴσως δὲν εἶναι περιττὸν νὰ ὑπομνησθῇ καὶ τὸ τρίτον πλήγμα, κατενεχθὲν ἐν ἔτος βραδύτερον, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 900, τὸ ὅποιον μετὰ τινα ἔτη (905) ὠδήγησε τὸν αὐτοκράτορα, ἐν τῇ μερίμνῃ ἀποκτήσεως διαδόχου, εἰς τὴν καινοτόμον καὶ ἐπαναστατικὴν ἀπόφασιν τοῦ τετάρτου γάμου.

¹ Vita Euthymii (ἐκδ. C. de Boor), σ. 103 ἐξ. καὶ 126.

² V. Grumel, Chronologie des événements du règne de Léon VI (886 - 912), Échos d'Orient, XXXV (1936), σ. 22 ἐξ.

³ Συν. Θεοφ., VI, 13, σ. 361, Συμ. μάγ., σ. 708, Γεώργ. μον., σ. 857, Λέων γράμμ., σ. 270.

Διάφορος ὁμως παρατίθεται ὑπὸ τοῦ νεωτέρου ἐρευνητοῦ V. Grumel ὁ χρονικὸς τῶν γεγονότων τούτων προσδιορισμός. Ἔχει δὲ οὗτος ὡς ἀκολούθως :

10 Νοεμβρίου 897, θάνατος Θεοφανοῦς μετὰ βασιλείαν 11 ἐτῶν, 2 μηνῶν καὶ 12 ἡμερῶν.

898, κατὰ Φεβρουάριον ἢ καὶ μετὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα, γάμος Λέοντος καὶ Ζωῆς.

899, κατὰ τὸ τελευταῖον τρίμηνον, θάνατος Ζωῆς.

900, Ἰούνιος ἢ Ἰούλιος, τρίτος γάμος Λέοντος μὲ Εὐδοκίαν.

12 Ἀπριλίῳ 901, θάνατος Εὐδοκίας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐπιτρέπεται νὰ συναγάγωμεν τὰ ἀκόλουθα :

Συμφώνως μὲν πρὸς τὴν περὶ θανάτου τῆς Θεοφανοῦς ἀποψιν de Boor, ἢ Ἄννα θὰ ἐγεννήθη τὸ ἐνωρίτερον ἐννέα μῆνας μετὰ τὸν Νοέμβριον ἢ τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 894, ἥτοι τελευτῶντος τοῦ θέρους τοῦ ἔτους 895, ἐνῶ κατὰ τὰ ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τοῦ Grumel τελευτῶντος τοῦ 898 καὶ ἀρχομένου τοῦ 899. Ὡστε τὰ δύο ὑπὸ τῶν πηγῶν μαρτυρούμενα γεγονότα ἐκ τοῦ βίου τῆς Ἄννης, ἢ στέψης της ὡς αὐγούστης καὶ ἡ μνηστεία της, γεγονότα ἀξιοσημεῖωτα διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν τῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ Λέοντος Γ', ἔλαβον χώραν τὸ ἐνωρίτερον τελευτῶντος τοῦ θέρους 895 ἢ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 898/899. Ποία ὁμως τῶν δύο τούτων ἀπόψεων εὐρίσκειται ἐγγύτερον πρὸς τὰ πράγματα ;

Αἱ ἱστορικαὶ πηγαὶ διέσωσαν τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Λέων ἦλθεν εἰς πρῶτον γάμον. Τοῦτον, ὡς καὶ τὸν χρόνον αὐτοῦ, καθώρισεν, ὡς γνωστόν, ὁ πατὴρ τοῦ Λέοντος Βασίλειος Α'. Ὁ Λέων ἦτο ἀκόμη ἀνήλικος, δεκαεξαετής, ἐνυμφεύθη δὲ τὴν Θεοφανὸς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Μαρτινακίου παρὰ τὴν θέλησίν του ¹. Ἡ βιαία αὕτη ἔνωσις εἶχεν ὡς συνέπειαν πικρὸν συζυγικὸν βίον, καὶ παρ' ὀλίγον μάλιστα νὰ στοιχίσῃ τὴν ζωὴν εἰς τὸν Λέοντα. Διότι, πράγματι, ὅταν κάποτε κατηγγέλθη εἰς τὸν Βασίλειον, ὅτι δῆθεν ὁ Λέων εἶχεν ἀθεμίτους σχέσεις μὲ τὴν Ζωήν, θυγατέρα τοῦ Στυλ. Ζαούτζα, ἐκεῖνος ἐξεμάνη τόσον, ὥστε ὁ Λέων παρ' ὀλίγον νὰ εὕρῃ τὸν θάνατον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἰδίου πατρὸς ². Ὁ βίος τῆς Θεοφανοῦς ἀπέβη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου σχεδὸν μαρτυρικός, λόγῳ τῆς ἐνταθείσης ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπεισοδίου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ὁ Λέων δὲν ἐλησμόνει, συζυγικῆς ἀποστροφῆς. Ἀπέθανε δέ, ὡς ἐλέχθη, προώρως, μετὰ βασιλείαν 12 ἐτῶν ἢ, ἀκριβέστερον,

¹ Vita Euthymii, VII, 8, Συμ. μάγ., σ. 694, Γεώργ. μον., σ. 846, Λέων γραμμ., σ. 259, Ch. Diehl, Figures byzantines, Paris 1909, σ. 187.

² Vita Euthymii, VII, 5 ἐξ.

11 ἐτῶν, 2 μηνῶν καὶ 12 ἡμερῶν, τὴν 10 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 893 κατὰ de Boor, τοῦ 897 κατὰ Grumel. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς 10 Νοεμβρίου 897 προσκρούει εἰς ἐμπόδιά τινα. Καὶ δὴ, ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὸν ὥς ἄνω χρόνον τῆς βασιλείας τῆς Θεοφανοῦς, κατερχόμεθα εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ μηνὸς Αὐγούστου τοῦ ἔτους 886 ὡς ἔτους γάμου Λέοντος - Θεοφανοῦς. Τὴν ἐποχὴν ὅμως ἐκείνην ὁ Λέων εἶχεν ἤδη διαδεχθῆ τὸν πατέρα του († 29 Αὐγούστου 886 Βασίλειος), ἐνῶ, ὡς εἴπομεν, σαφῶς εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ γάμος ἐκεῖνος ἔγινε πρωτοβουλία καὶ ζῶντος ἀκόμη τοῦ Βασιλείου. Ἐξ ἄλλου παρατηρεῖται ὅτι ὁ Λέων, γεννηθεὶς τὸ 866¹, θὰ ἦτο τὸ 886 20 ἐτῶν, ἐνῶ ὁ πατήρ του τὸν ἐνύμφευσε δεκαεξαετῇ ἀκόμῃ ὄντα. Ἡ δυσχέρεια βεβαίως αὕτη δὲν διέλαθε τὴν προσοχὴν τοῦ Grumel, ὁ ὁποῖος, διὰ τὰ ἀρῆ ταύτην, ὑποστηρίζει ὅτι τὰ 12 ἔτη βασιλείας τῆς Θεοφανοῦς δέον νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἔτη καθ' ἃ ὁ Λέων, ἀποθανόντος τοῦ πατρὸς του (886), ἔμεινε μόνος κύριος τῶν τυχῶν τῆς αὐτοκρατορίας². Τοιαύτην ὅμως ἐρμηνείαν θεωροῦμεν ἐξεζητημένην, καθ' ὅσον ὁ Λέων ἦτο ἤδη ἀπὸ τοῦ 869 συμβασιλεύς, μὲ ἄλλας λέξεις ὅταν ἐνυμφεῖται τὴν Θεοφανώ ἦτο νόμιμος συνάρχων τοῦ πατρὸς του, διαφέρων τούτου καθ' ὁρισμένους ἐκδηλώσεις τοῦ πρωτοκόλλου τῆς αὐλῆς. Συνεπῶς καὶ ἡ νύμφη τοῦ νεαροῦ βασιλέως θὰ ἐστέφετο καὶ αὐτὴ ὡς βασίλισσα. Ἐξ ὅσων τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, δὲν παραδίδεται τι τὸ ἀντίθετον³. Ὡστε ἐντεῦθεν ἡ κατὰ de Boor χρονολογία θανάτου τῆς Θεοφανοῦς (10 Νοεμβρίου 893) προβάλλει ὡς πιθανωτέρα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, ἀφαιρουμένου τοῦ ὡς ἄνω χρόνου βασιλείας της, ἔχομεν τὸ 881/882 ὡς ἔτος γάμου Λέοντος - Θεοφανοῦς.

Κατὰ τὸ ἔτος 881/882 ὁ Λέων, ὡς γεννηθεὶς τὸ 866, εἶχε τὴν νόμιμον ἡλικίαν γάμου⁴, καθὼς καὶ ἡ Θεοφανώ, ἡ ὁποία, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Νι-

¹ Πβλ. μελέτην ἡμῶν: Βιογραφικὰ Στεφάνου Α' οἰκουμενικοῦ πατριάρχου (886 - 893), εἰς τόμον Προσφορά εἰς Στίλπ. Κυριακίδην ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τῆς καθηγεσίας αὐτοῦ (Παράρτημα 4 τοῦ περιοδ. Ἑλληνικά), Θεσσαλονίκη 1953, σ. 358 - 363.

² Grumel, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 27 ἐξ.

³ Ἡ μετὰ προσοχῆς ἀνάγνωσις τῶν κεφ. 39 ("Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ στεφανώματος βασιλέως), 40 ("Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ στεφίμφῳ αὐγούστης) καὶ 41 ("Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ στεφίμφῳ αὐγούστης καὶ στεφανώματος) τοῦ δευτέρου βιβλίου τοῦ Περὶ βασιλείου τάξεως ἔργου τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Λέοντος, Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογεννήτου, πείθει ὅτι ἡ ἄποψις τοῦ Grumel, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν τὰ ἔτη βασιλείας τῆς Θεοφανοῦς δέον νὰ ὑπολογισθοῦν ἀπὸ τοῦ θανάτου (886) τοῦ πατρὸς τοῦ Λέοντος, ὅποτε οὗτος μόνος πλέον ἀνέλαβε τὰ ἡνία τοῦ κράτους, δὲν εὐσταθεῖ. Ὁ Grumel (ἐνθ' ἄνωτ., σ. 28) καὶ μὲν δέχεται ὅτι γάμος μετὰ συναυτοκράτορος δημιουργεῖ αὐγούστην, βασιλίδα ἢ καὶ βασίλισσαν, ἀποκρούει ὅμως ὅτι αὕτη βασιλεύει.

⁴ Πβλ. τὰ ἄνωτέρω ἐκτιθέμενα περὶ ἡλικίας πρὸς μνηστείαν καὶ γάμον.

κηφόρου Γρηγορά, ἀπαντῶσαν εἰς τὸν βίον τῆς ἰδίας Ἀγίας Θεοφανοῦς¹, ἦγε τότε τὸ 15 ἔτος τῆς ἡλικίας της. Εἶναι ὅμως ἀληθές ὅτι ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ὁμιλῶν περὶ τοῦ θανάτου ἐκείνης, ἐπάγεται: «οὐ γὰρ πω πρὸς ὅλον τῆς ἡλικίας τριακοστὸν ἔφθασεν ἔτος». Τὴν φράσιν ταύτην ὁ Grumel ἐκλαμβάνει ὥς σημαίνουσαν: δὲν εἶχεν ἀκόμη πλήρως διανύσει τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας της². Βασιζόμενος δὲ εἰς τοιαύτην ἐρμηνείαν, προβάλλει τὰς ἰδικάς του περὶ ἔτους θανάτου τῆς Θεοφανοῦς ἀπόψεις ὡς πιθανωτέρας τῶν τοῦ de Boor. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῆς φράσεως τοῦ Νικηφόρου Γρηγορά εἶναι: δὲν εἶχε προφθάσει νὰ γίνῃ καλὰ-καλὰ τριάκοντα ἔτων, πρὶν ἢ ἀκόμη φθάσῃ τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, πρὶν ἢ γίνῃ τριάκοντα ἔτων. Ἡ Θεοφανὼ δηλ. εἶχεν ὑπερβῇ τὸ 25ον καὶ ἐβάδιζε πρὸς τὸ 30ὸν ἔτος. Ἐὰν ὁ Γρηγοράς, παρατηροῦμεν, ἤθελε νὰ δηλώσῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπολαμβάνει ὁ Grumel, θὰ ἔλεγε μᾶλλον: «τριακοστὸν ἔτος ἄγουσα» ἢ: «ἐτῶν οὐσα ἡλικίαν τριάκοντα». Ἐὰν δὲ εἰς τὰ 15 μαρτυρούμενα ἔτη ἡλικίας της, ὅταν αὕτη ὑπανδρευέτο, προσθέσωμεν καὶ τὰ 12 τοῦ ἐγγάμου βίου της, φθάνομεν εἰς τὸ 27ον ἔτος. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἐπιτρέπεται, νομίζομεν, ἡ ὡς ἄνω ἔκφρασις τοῦ Γρηγορά, πρὸς δήλωσιν τοῦ ὅτι ἡ Θεοφανὼ ἀπέθανε πρὶν ἢ ἀκόμη φθάσῃ τὸ 30όν. Εἰς παρομοίαν περίπτωσιν, ἔχομεν τὴν γνώμην, προσιδιάζει καλύτερον πρὸς δήλωσιν τοῦ προώρου θανάτου τινός, διὰ λόγους ψυχολογικούς, ν' ἀναφέρῃ τις ὅτι οὗτος δὲν ἔφθασεν ἀκόμη οὔτε τὸ 30ὸν ἔτος, καὶ ὅχι ὅτι μόλις ὑπερέβῃ τὸ 25ον. Τὸ 30ὸν ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, πληρέστερον σταθμὸν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ἄλλ' οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Grumel μὲ βάσιν τὸ ὡς ἄνω χωρίον τοῦ Γρηγορά περὶ τῆς ἡλικίας τῆς Θεοφανοῦς δὲν εὐσταθοῦν καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐξεταζόμενοι. Καί, πράγματι, οὗτος, ὑπολογίζων τὰ 12 ἔτη ἢ, ἀκριβέστερον, 11 ἔτη, 2 μῆνας καὶ 12 ἡμέρας τῆς βασιλείας της ὡς ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ Λέων διεδέχθη τὸν ἀποθανόντα πατέρα του (886), δέχεται ὅτι αὕτη ἀπέθανε τὸ 897. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει θὰ ἦγε τότε, ὡς ἄγουσα ἤδη τὸ 881/882 τὸ 15ον, τὸ 31ον ἢ 32ον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ὅπερ βεβαίως ἀντιφάσκει πρὸς αὐτὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Grumel ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου τοῦ Ν. Γρηγορά.

Συμφώνως ὅθεν πρὸς ὅλα τ' ἀμέσως ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ἡ Θεοφανὼ ἀπέθανε τὴν 10 Νοεμβρίου 893. Τὸν θάνατον ταύτης ἐπηκολούθησεν ὀλίγους μῆνας βραδύτερον ἢ εἴσοδος τῆς Ζωῆς εἰς τὰ ἀνάκτορα (ἄνοιξις 894),

¹ Ἡμεῖς στερούμενοι τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Νικ. Γρηγορά ἀντλούμεν κατ' ἀνάγκην ἐκ τῶν ὧσων σχετικῶς μὲ τὸ θέμα μας παραθέτει ὁ Grumel, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 26 ἐξ.

² «Elle n'avait pas encore achevé entièrement sa trentième année.»

ὁ γάμος μὲ τὸν Λέοντα τελευτῶντος τοῦ 894, τέλος δὲ ἡ γέννησις τῆς ᾽Αννης, τὸ ἐνωρίτερον λήγοντος τοῦ θέρους τοῦ ἔτους 895. Οὕτω ἐφθάσαμεν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ φυσικοῦ τούτου *terminus post quem* ἔλαβον χώραν ἡ στέψις καὶ ἡ μνηστεία τῆς πορφυρογεννήτου ᾽Αννης.

Ἀπομένει πρὸς προσδιορισμὸν ὁ *terminus ante quem* τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω γεγονότων τοῦ βίου τῆς ᾽Αννης. Προκαταβολικῶς σημειοῦμεν ὅτι ὡς τοιοῦτος θ' ἀποδειχθῇ ὁ τρίτος γάμος τοῦ Λέοντος μετὰ τῆς Εὐδοκίας. Πρὶν ἢ ὅμως ὁ λόγος περιστραφῇ εἰς τοῦτο, ἀναγκαίαν θεωροῦμεν τὴν παρεμβολὴν σκέψεων τινων, αἱ ὁποῖαι ἄλλως τε πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν κατατείνουσι.

Διαφορὰ μετὰ τῶν ἀπόψεων τῶν ἐρευνητῶν ἐπὶ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, ἀνερχομένου εἰς ἓν ἔτος καὶ ὀκτὼ μῆνας (τέλος 894 — θέρους 896 κατὰ de Boor, ἀνοιξίς 898 — τέλος 899 κατὰ Grumel), καθ' ὃ ἡ Ζωὴ ἐβασίλευσε, δὲν ὑπάρχει ἄλλως τε περὶ τούτου ὁμιλοῦν αἱ πηγαί¹. Δεδομένου ὅμως ὅτι ὑπάρχει τοιαύτη ὡς πρὸς τὸ ἔτος ἀνόδου αὐτῆς εἰς τὸν θρόνον, ἐπακολουθεῖ κατ' ἀνάγκην ἡ ἀνωτέρω ἤδη δηλωθεῖσα διάστασις γνωμῶν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν χρόνον θανάτου τῆς Ἰδίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τοῦ τρίτου γάμου τοῦ Λέοντος. Κατὰ τὸν de Boor ὁ τρίτος γάμος ἔλαβε χώραν τὴν ἀνοιξίαν τοῦ 899, κατὰ τὸν Grumel τὸ θέρους τοῦ 900. Ἦτοι κατὰ μὲν τὸν πρῶτον ἐμεσολάβησαν μετὰ τοῦ θανάτου τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ τρίτου γάμου τοῦ Λέοντος ὑπὲρ τὰ δύο καὶ ἥμισυν ἔτη, ἐνθ' κατὰ τὸν δεῦτερον ὀκτὼ τὸ πολὺ μῆνες. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπιτρέπεται, νομίζομεν, νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἀκόλουθα: ἡ ἀποδοχή τῆς ἀπόψεως Grumel περὶ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ τρίτου γάμου τοῦ Λέοντος προσκρούει καὶ εἰς ψυχολογικοὺς λόγους. Ἐχοντες πρᾶγματι ὑπ' ὄψιν μας τοὺς συναισθηματικοὺς δεσμοὺς Λέοντος καὶ Ζωῆς, οἱ ὅποιοι παρέμειναν μέχρι τέλους ζωηροί², διστάζομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἐρωτευμένος Λέων θὰ ἐβιάζετο νὰ συνάψῃ καὶ τρίτον γάμον, μάλιστα ἀποδοκιμαζόμενον ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν νόμων³, καὶ ἔτι μᾶλλον μετὰ τόσον σύντομον συζυγικὸν βίον περὶ μὴ ἁρμονικότητος τοῦ ὁποῖου οὐδεμίαν ἔνδειξιν ἔχομεν. Φυσικώτερα ἐμφανίζονται τὰ γεγονότα, ἐὰν δεχθῶμεν τὸν ὑπὸ de Boor χρονικὸν προσδιορισμὸν τοῦ θανάτου τῆς Ζωῆς. Τὸ διάστημα πρᾶγματι ἀπὸ τοῦ θέρους 896 μέχρις ἀνοίξεως 899 ἦτο ἄρκετον διὰ νὰ ἀτονήσουν τὰ αἰσθήματα συντριβῆς τοῦ Λέοντος ἐκ τῆς ἀπωλείας τῆς λατρευτῆς του Ζωῆς καὶ νὰ σκεφθῇ οὗτος τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, διὰ τὴν ὁποίαν τόσον, ὡς εἶναι γνωστόν, ἐμερίμνα, καὶ νὰ προχωρήσῃ τέλος εἰς

¹ Πβλ. ἀνωτ. σ. 332, σημ. 3.

² Σχετικῶς πβλ. *Vita Euthymii*, VII, 6, IX, 18. Ἐὰν οἱ δεσμοὶ δὲν παρέμενον μέχρι τέλους στενοί, θὰ προέβαινεν ὁ αὐτοκράτωρ εὐθύς μετὰ τὸν θάνατον τῆς δευτέρας συζύγου του εἰς ἀνέγερσιν ναοῦ ἁγίας Ζωῆς ἐπονομασθέντος εἰς τὸν ὁποῖον νὰ τὴν ἐνταφιάσῃ; Συμ. μ. α. γ., σ. 703.

³ *Z h i s h m a n*, ἐνθ' ἀνωτ., Β', 113 εἰς.

τὴν σύναψιν τρίτου γάμου. Ἀλλὰ ἐπὶ πλέον καὶ τὰ στενότερον μὲ τὸ θέμα μας συνδεόμενα γεγονότα, τὸ τῆς στέψεως τῆς Ἀννης ὡς αὐγούστης καὶ τὸ τῆς μνηστείας της, τοποθετοῦνται ἀνετώτερα, ὥς ἐν συνεχείᾳ θὰ δειχθῇ, εἰς τὸν ὥς ἄνω χρονικὸν προσδιορισμὸν de Boor.

Ἄς ἴδωμεν νῦν διὰ τὸν ἐγγύτερον χρονικὸν προσδιορισμὸν κεχωρισμένως τὰ δύο γεγονότα ἐκ τοῦ βίου τῆς Ἀννης.

Ὁ *terminus post quem* ὥς καὶ ἐκείνος *ante quem* τῆς στέψεως τῆς Ἀννης παρέχονται σαφῶς καὶ ἐπακριβῶς ὑπὸ τῶν πηγῶν. Ἦτοι ὁ θάνατος τῆς μητρὸς της Ζωῆς εἶναι τὸ πρὸς τὰ ἄνω ὄριον, καὶ ἡ ἀνοδος εἰς τὸν θρόνον τῆς Εὐδοκίας τὸ πρὸς τὰ κάτω. Περὶ τῶν δύο τούτων ὁρίων δὲν ὑπάρχει διαφωνία μεταξὺ τῶν de Boor καὶ Grumel, οὔτε εἶναι αὕτη δυνατὴ κατόπιν τῆς ρητῆς μαρτυρίας τῶν πηγῶν. Διαφέρουν ὅμως, ὥς ἐλέχθη, αἱ ἀπόψεις των εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ ἔτος θανάτου τῆς Ζωῆς καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τῆς Εὐδοκίας. Ἡ Ζωή, κατὰ Grumel, ἀπέθανε τὸ ἐνωρίτερον τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 899 — *terminus post quem* ἐγένετο ἡ στέψις — καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη ἡ Ἀννα γίνῃ ἐνὸς ἔτους. Ὁ τρίτος ἐξ ἄλλου γάμος τοῦ Λέοντος μὲ τὴν Εὐδοκίαν — *terminus ante quem* ἡ στέψις — συνήφθη κατὰ Ἰούνιον ἢ Ἰούλιον τοῦ 900. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῶν ὀκτὼ περίπου μηνῶν ἡ Ἀννα ἐστέφθη αὐγούστα, συνεπῶς εἰς ἡλικίαν ἐνὸς καὶ ἡμίσεος τὸ πολὺ ἔτους. Βεβαίως τὰ κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο περὶ τοῦ βίου τῆς Ἀννης λεγόμενα τοῦ Grumel¹ εἶναι πολλῆς προσοχῆς ἄξια. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ ὅμως ἡ παρατήρησις: ἡ Ἀννα, βρεφικῆς ἀκόμη ἡλικίας, ἦτο δυνατόν ν' ἀναλάβῃ καθήκοντα αὐγούστης, διὰ τὴν ἐπιτέλεισιν τῶν ὁποίων, ὥς τοῦτο σαφῶς τονίζεται ὑπὸ τῶν πηγῶν², ἐστέφθη τοιαύτη; Μολονότι ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὸ Βυζάντιον συχνὰ συνέβαινε νὰ ἔχομεν βρέφη βασιλεῖς καὶ συχνότερον συμβασιλεῖς, θεωροῦμεν ἀμφίβολον τὴν ὥς ἄνω πρᾶξιν προκειμένου περὶ αὐγούστης, τοῦτο δὲ διότι ἐνταῦθα δὲν προεβλέπετο ἄσκησις καθηκόντων διὰ κηδεμόνων ὥς ἴσχυεν εἰς περιπτώσεις ἀνηλίκου βασιλέως. Ὡστε ὁ χρόνος στέψεως κατὰ τὸν Grumel δέον νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον ἀπίθανος. Βεβαίως καὶ συμφώνως πρὸς τὰ χρονολογικὰ δεδομένα τοῦ de Boor (θάνατος Ζωῆς θέρος 896, στέψις Εὐδοκίας ὥς τρίτης συζύγου ἀνοιξίς 899) προβαίνοντες προσκρούομεν εἰς κάτι τὸ βεβιασμένον, ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ἔχομεν ἐνώπιόν μας νήπιον δυνάμενόν πως νὰ ὀμιλῇ καὶ ὄχι βρέφος, τὸ ὁποῖον εἶναι ζήτημα εἰς εἶχεν ἀκόμη ἀποσπαργανωθῇ.

Διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀπόψεών του περὶ τοῦ ἔτους θανάτου τῆς Ζωῆς καὶ τῶν ἄλλων ἐντεῦθεν ἐξαρτωμένων προβλημάτων ὁ Grumel παραθέτει διὰ-

¹ Ἐνθ' ἀνωτ., σ. 32 - 34.

² Συγ. Θεοφ., VI, 17, σ. 364, Συμ. μάγ., σ. 703, Λέων γραμμ., σ. 274, Κεδρ. - Συλλ., σ. 258.

πορα επιχειρήματα. Τὸ σοβαρώτερον ὄλων εἶναι τὸ ἀναγόμενον εἰς χωρίον τοῦ Κλητορολογίου τοῦ Φιλοθέου, ὅπου ρητὴ γίνεται μνεΐα Ζωῆς ὡς βασιλείσεως καὶ ὡς ζώσεως τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐγράφη τὸ Κλητορολόγιον καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ 899. Εἰς τὸ Κλητορολόγιον πράγματι ὁ Φιλόθεος¹, ὁμιλῶν περὶ τῶν διανεμομένων ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν «βρουμαλίων» αὐτοκρατόρων ἀποκομβίων, λέγει ἐπὶ λέξει τὰ ἀκόλουθα: «Ἐπὶ δὲ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τελοῦνται τὰ βρουμάλια τῶν δεσποτῶν, καὶ τελουμένου ἐφ' ἑκάστου κλήσει τοῦ ἐσπερίου φωτοφανοῦς σαξίμου δίδονται ἀποκόμβια τάδε· ἐπὶ μὲν τοῦ βρουμαλίου Λέοντος φιλοχρίστου δεσπότης χρυσοῦ λίτραι κ' ἐπὶ δὲ τοῦ εὐτυχοῦς Ἀλεξάνδρου αὐγούστου χρυσοῦ λίτραι ι'. ἐπὶ δὲ τῆς εὐσεβοῦς Ζωῆς αὐγούστης χρυσοῦ λίτραι η'...» Πρόκειται βεβαίως περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν συμβασιλέων Λέοντος Γ' καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ περὶ αὐτοκρατορικῆς συζύγου ἀκουούσης εἰς τὸ ὄνομα Ζωή. Ποία ἦ ὡς ἄνω αὐγούστα Ζωή, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἔζη ὅταν ἐγράφετο τὸ Κλητορολόγιον (899); Καὶ διατί, ἐνθ' ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα δύο αὐτοκρατόρων, νυμφευμένων καὶ τῶν δύο, γίνεται μνεΐα μιᾶς μόνον αὐγούστης; Αἱ πηγαὶ παραδίδουν δύο αὐτοκρατείας συζύγου τοῦ Λέοντος Γ' ὑπὸ τὸ ὄνομα Ζωή, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δύο ἄλλων συζύγων του. Δὲν παραδίδουν ὅμως τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ρητῶς φέρεται νυμφευμένος ὑπὸ τοῦ Βίου τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου². Ἐὰν δὲ μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν αὐτὰ τὰ λεγόμενα εἰς τὸν Βίον τοῦ Εὐθυμίου, ὀφείλομεν ν' ἀχθῶμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αὕτη πᾶν ἄλλο ἢ ἐστερημένη προσωπικότητος ἦτο. Πράγματι αὕτη ἐμφανίζεται πρωτοστατοῦσα εἰς ἐνεργείας ἐναντίον τοῦ Λέοντος ὑπὲρ τοῦ ἰδίου συζύγου, μὲ ἀποτελεσμα, ὅταν αὐταὶ ἤλθον εἰς φῶς, νὰ ἐπισύρουν τὴν μῆνιν τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος ὅχι ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' αὐτῆς, ἡ ὁποία καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν. Ἀπαντῶντες εἰς τὸ δεύτερον ὡς ἄνω ἐρώτημα, τονίζομεν ὅτι τὸ γεγονὸς τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ὀνόματος μιᾶς αὐγούστης καὶ ὄχι δύο δηλοῖ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὅτι ἡ σύζυγος ἐνὸς τῶν δύο ἀδελφῶν δὲν ἔζη πλέον (899). Αὕτη δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἦτο ἡ Ζωή, δευτέρα σύζυγος τοῦ Λέοντος, ὡς τοῦτο ἄλλως τε ἐκ τῶν λεγομένων τοῦ Βίου Εὐθυμίου συνάγεται καὶ ὡς τοῦτο δέχεται ὁ de Boor. Ὁ Grumel διαφωνεῖ πρὸς τὸν de Boor, βασιζόμενος εἰς τὴν ὡς ἄνω μνεΐαν τοῦ ὀνόματος Ζωῆς ὡς αὐγούστης κατὰ τὸ 899. Δεχόμενοι ὅμως ὅτι ἔζη τότε ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Λέοντος, ἀδυνατοῦμεν ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα: διατί δὲν ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ ὁποία καὶ αὕτη θὰ ἦτο αὐγούστα συμφώνως πρὸς τὰ ἱσχύον-

¹ Περὶ βασιλείου τάξεως, II, 52, σ. 782, 20. Τὰς ἐπὶ τοῦ χωρίου τοῦ Φιλοθέου ἀπόψεις τοῦ Grumel ἰδ. ἐνθ' ἄνωτ., 19 ἔξ.

² IX, 19, 20.

τα¹ τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς; Πιστεύομεν ὅλως τοῦναντίον, ὅτι δηλ. τὸ ὄνομα Ζωὴ τοῦ Κλητορολογίου εἶναι τὸ τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Βεβαίως περιέργος ἢ σύμπτωσις συνωνυμίας τῶν δύο συννυφάδων, ἀλλ' ὅχι τι τὸ ἀποκλειόμενον. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ὑποψίας μας προσάγομεν τὴν χειρόγραφον παράδοσιν τοῦ ὀνόματος, ὅπου πράγματι βλέπομεν ἀπαντῶν τὸ ὄνομα εἰς τὴν γενικὴν «Ζώης» καὶ ὅχι «Ζωῆς» ὥς θ' ἀνέμενέ τις. Εἰς τοῦτο ἐνυπάρχει ἐπιθυμία τοῦ συγγραφέως πρὸς διαφοροποίησιν τῶν δύο ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα συννυφάδων; Διατί ὅμως ὅχι καὶ συνάρτησίς τις μεταξὺ τοῦ ἰσχυροῦ χαρακτῆρος τῆς συζύγου τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὥς οὗτος διαφαίνεται ἀπὸ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ βιογράφου τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου, καὶ τοῦ ἀδυνάτου τοιοῦτου τοῦ συζύγου της, ὥς τοῦτο πολλὰ χόθεν γνωρίζομεν; Μὲ ἄλλας λέξεις, διὰ τοῦ ἀναβιβασμοῦ τοῦ τόνου «Ζώης» καὶ ὅχι «Ζωῆς» ὑποδηλοῦται, ὑποψιαζόμεθα, αὐτὸ τὸ ὅποῖον ἐνυπάρχει εἰς τὰς λέξεις τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας: «ἀνδρογυναῖκα», «ἀνδροφέρνει»². Ὡστε ἡ ἀποψις τοῦ de Boor περὶ τοῦ ἔτους θανάτου τῆς Ζωῆς, δευτέρας συζύγου τοῦ Λέοντος, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πιθανώτερα τῆς τοῦ Grumel, συνεπῶς πιθανώτερος καὶ ὁ ἐντεῦθεν ἐξαργυρωμένος χρόνος στέψεως τῆς Ἀννης ὥς αὐγούστης τοῦ ὑπὸ τοῦ δευτέρου ὑποδεικνυμένου.

Οὕτω τέλος φθάνομεν ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸν χρονικὸν προσδιορισμὸν τοῦ δευτέρου σημαντικοῦ γεγονότος ἐκ τοῦ βίου τῆς Ἀννης καὶ κατὰ πρῶτον νὰ ζητήσωμεν τὸν *terminum ante quem* ἔλαβε χώραν ἡ μνηστεία της μὲ τὸν Λουδοβίκον. Ὁ μὲν Gay πρῶτος διεπίστωσεν ἀπόπειραν πρὸς σύναψιν κηδεστείας μεταξὺ τῶν αὐτῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βουργουνδίας ἐπὶ Λέοντος Γ' τοῦ Σοφοῦ, ἡμεῖς ὅμως εἴμεθα ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι, ὥς ἤδη ἐλέχθη, σαφῶς ἐσυσχετίσαμεν ταύτην πρὸς τὸ πρόσωπον τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀννης θυγατρὸς Λέοντος Γ' τοῦ Σοφοῦ. Ἡ συσχέτισις αὕτη ὥς καὶ ὁ χρονικὸς προσδιορισμὸς (*terminus ante quem*) τῆς μνηστείας γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χρονολογικῶν καὶ ἄλλων δεδομένων περικοπῆς τῆς ὑπ' ἀριθ. 32 ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ³. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀπευθύνεται πρὸς τὸν πάπαν Ἀναστάσιον Γ' (911 - 913), ἀναφέρεται εἰς τὰ κατὰ τὸν τέταρτον γάμον τοῦ Λέοντος Γ', ἡ δὲ ἀφορῶσα εἰς τὸ θέμα μας περικοπὴ ἔχει

¹ Πβλ. ἄνωτ. σ. 334, σημ. 3. Τὴν σύζυγον τοῦ Ἀλεξάνδρου δέχεται αὐγούστην καὶ ὁ Grumel (ἐνθ' ἄνωτ., σ. 33).

² Ἡ ἀποψις ὅτι πρόκειται περὶ ἄλλης ἢ τῆς Ζωῆς, σύζυγος Λέοντος Γ', αὐτοκρατορίας ἐνισχύεται ἴσως καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν ποντιακὴν διάλεκτον ἀπαντᾷ κύριον ὄνομα Ζώη ἀντὶ Ζωῆς, ὥς ὁ κ. Ἰ. Παμπούκης μὲ πληροφореῖ.

³ Migne, PG, CXI, 196 - 220. Ἰ. Σακκελίωτος, Πατριαρχὴ Βιβλιοθήκη, σ. 279 - 288.

ὡς ἀκολούθως : « Ἐδει τέκνον ἡμῶν, καὶ βασιλεῦ, φιλόθεόν τε ὄντα καὶ δεδοξασμένον ὑπὸ Θεοῦ μᾶλλον σοφία καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ τοῖς τρισὶν ἀρεκ-σθῆναι γάμοις· τάχα γὰρ καὶ τρίτος ἀνάξιος ἦν τῆς σῆς βασιλείας. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἔχει συγγνώμην, ἴσως τὰ πρὸς τὸν Φράγκον σύμφωνα, διότι συμπε-φωνημένον ἦν ὑπὸ σοῦ τὴν σὴν θυγατέρα ἦν μόνην ἐκέκτησο, νύμφην ἀπο-στέλλειν αὐτῷ. Ἦν δὲ ὁ τῆς Βέργας ἀνεψιός, ᾧ συνέπεσε δυστυχεῖσαι οἶα δεδυστύχηκε. Καὶ ἐπειδὴ συμπεφώνηται τὴν σὴν θυγατέρα πρὸς τὴν Φραγ-κίαν ἀπιέναι, δεῖ δὲ γυναῖκα τῷ παλατίῳ προσεῖναι τὴν διοικοῦσαν τὰ ἐπι-βάλλοντα τῶν σῶν ἀρχόντων ταῖς γυναιξίν, ἔστι συγχώρησις τῷ τρίτῳ, τῆς θυγατρὸς ἐκδίδοσθαι μελλούσης. » Αὕτη αὕτη ἡ περικοπὴ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ βοηθεῖ ἡμᾶς διὰ τὸν χρονικὸν προσδιορισμὸν τῆς μνη-στείας τῆς θυγατρὸς τοῦ Λέοντος Γ' μὲ Φράγκον ἡγεμόνα, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ πρὸς διακρίβωσιν τοῦ ὀνόματος τῆς θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος. Ὡστε *terminus ante quem* ἔλαβε χώραν ἡ μνηστεία εἶναι ὁ τρίτος γάμος τοῦ Λέον-τος, ἥτοι συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τὸ ἔτος 899 (ἄνοιξις). Συνεπῶς ἡ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ ἀναφερομένη θυγάτηρ τοῦ Λέοντος προέρχεται ἐξ ἑνὸς τῶν δύο πρώτων γάμων του. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι ὁ αὐτο-κράτωρ ἀπέκτησε μὲν θυγατέρα ἐκ τοῦ πρώτου μετὰ τῆς Θεοφανοῦς γάμου του, ἀλλ' αὕτη ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ τὴν γέννησίν της. Θυγατέρα ἀπέκτησε καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου μετὰ τῆς Ζωῆς γάμου του. Ἐκείνης γνωρίζομεν ἐκ τῶν πηγῶν ὅχι μόνον τὸ ὄνομα, Ἀννα, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐπέζησε τῆς κατὰ τὸ 896 (θέρους) θανούσης μητρὸς της Ζωῆς καὶ ὅτι, ὡς ἤδη εἶδομεν, ἐστέφθη ἐπὶ πλέον αὐγούστα πρὸ τοῦ τρίτου γάμου τοῦ πατρὸς της μὲ τὴν Εὐδοκίαν, κατὰ τὸ 899 λαβόντα χώραν. Ὡστε ἡ μόνη πρὸ τοῦ 899 (ἄνοιξις) θυγάτηρ τοῦ Λέοντος ἦτο ἡ Ἀννα καὶ αὕτη ἀναμφιβόλως ἦτο ἡ τὸν Φράγκον ἡγεμόνα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ μνηστευθεῖσα. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τοῦ ὅτι ὁ Φράγκος οὗτος εἶναι ὁ ἥδη ἀνωτέρω σκιαγραφηθεὶς Λουδοβίκος τῆς Βουργουνδίας καὶ εἶτα αὐτοκράτωρ Λουδοβίκος Γ', εἶναι ἀρκετὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Gay παρατιθέμενα.

Ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ συνάγεται ἐπὶ πλέον ὅτι ὁ Λέων εἶχεν ὑποσχεθῆ τὴν χεῖρα τῆς Ἀννης εἰς τὸν Λουδοβίκον πρὶν ἢ συνάψῃ τὸν τρίτον αὐτοῦ γάμον, δηλ. πρὸ τοῦ 899 (ἄνοιξις), συνεπῶς πρὶν ἢ ἀκόμη ὁ Λουδοβίκος στεφθῇ εἰς τὴν Ρώμην αὐτοκράτωρ (901). Ὡστε ὁ Λέων ἐδέχθη τὸν Λουδοβίκον διὰ γαμβρόν του, ὅταν οὗτος ἀκόμη ἦτο ἀπλοῦς βασιλεὺς, καὶ μάλιστα ἀρκετὰ νεαρός, τῆς Βουργουνδίας. Πρὸς ἐρμη-νεῖαν τῆς συγκαταβάσεως ταύτης ἃς ἔχωμεν ὑπ' ὅψιν μας τὰς ἀνωτέρω μνη-μονευθείσας περὶ κηδεστειῶν μὲ ξένους ἡγεμόνας ἀντιλήψεις τῆς Κωνσταντι-νουπόλεως, ὡς καὶ τὸ ὅτι διὰ τὸν Λέοντα δὲν ἔλειπον τὰ πρόσφατα προη-γούμενα καί, τὸ σπουδαιότερον, ὅτι οὗτος δὲν θὰ ἡγνόει ὅτι ὁ Λουδοβίκος κληρονομικῶς δικαίωματι ἦτο ἐπίδοξος βασιλεὺς τῆς γειτονικῆς Ἰταλίας καὶ

αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, ἀξιώματα τὰ ὁποῖα πράγματι κατέλαβε κατὰ τὸ 900 καὶ 901.

Καὶ ἐνῶ ἀπὸ τὰ ὧς ἄνω λεγόμενα τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ προβάλλει σαφῆς ὁ terminus ante quem ἔλαβε χώραν ἡ μνηστεία, καὶ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν τρίτον γάμον τοῦ Λέοντος, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα : ἡ μνηστεία ἐγένε ζώσης τῆς Ζωῆς ἢ μετὰ τὸν θάνατόν της ; Μὲ ἄλλας λέξεις ποῖος εἶναι ἐπακριβέστερον ὁ terminus post quem συνήφθη ἡ μνηστεία ; Ἡ ἀπάντησις ἐμπερικλείει ἀπλῶς πιθανότητος, προκυπτούσας ἀπὸ αὐτὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ καὶ ἀπὸ τὴν γνώσιν τῶν συνθηκῶν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος περιόδου. Καί, πράγματι, ἀπὸ τὴν ὧς ἄνω περικοπὴν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μυστικοῦ συνάγεται μετὰ πιθανότητος, ὅτι ἡ μνηστεία ἔλαβε χώραν πρὸ τοῦ θανάτου τῆς Ζωῆς, τῆς ᾿Αννης συνεπῶς ἀγούσης ἡλικίαν ἀπὸ ἐνὸς μέχρι δέκα μηνῶν. Διότι ἄλλως ὁ πατριάρχης δὲν θὰ προέβαλλε ταύτην ὡς ἐλαφρυντικὸν προηγούμενον διὰ τὴν ἔγκρισιν καὶ τρίτου γάμον. « Ἄλλ' ἐκεῖνος (ὁ τρίτος γάμος) ἔχει συγγνώμην, ἴσως τὰ πρὸς τὸν Φράγκον σύμφωνα, διότι συμφωνημένον ἦν ὑπὸ σοῦ τὴν σὴν θυγατέρα ἦν μόνην ἐκέκτησο, νύμφην ἀποστέλλειν αὐτῷ... » Ἐὰν δὲ τυχὸν ὁ Λέων εἶχεν ὑποσχεθῇ τὴν ᾿Ανναν ὡς σύζυγον εἰς τὸν Λουδοβίκον μετὰ τὴν θάνατον τῆς Ζωῆς (896), ὁ πατριάρχης ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐτήρει τὴν διὰ μέσου τῶν ὧς ἄνω γραμμῶν διαφαινομένην στάσιν, ἀλλὰ θὰ ἠρνεῖτο διαρρηθῆναι νὰ δικαιολογήσῃ αὐτὸν διὰ τὸν τρίτον γάμον του (ἐκ τῶν ὑστέρων βεβαίως, καθόσον οὗτος δὲν ἦτο ἀκόμη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (899) οἰκουμενικὸς πατριάρχης). Καὶ κάτι ἄλλο συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας τῶν λεγομένων τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ. Εἶναι δὲ τοῦτο ἡ σκέψις ὅτι, ἐὰν δὲν ἔζη πλέον ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Λέοντος, ἡ καὶ μήτηρ τῆς ᾿Αννης, ὁ αὐτοκράτωρ θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποφασίσῃ ὅπως ἀποχωρισθῇ τὸ μοναδικόν, ἔστω καὶ θῆλυ, τέκνον του, διὰ βίου, δίδων τοῦτο εἰς γάμον τόσον πρόωρον, ὅσονδ' ἴποτε ἔστω ὑπὸ τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητος ὑπαγορευόμενον, μὲ ἡγεμόνα τόσον ἀπομακρυσμένης χώρας ; Ὅσονδ' ἴποτε καὶ ἂν ἦτο μεγάλη ἡ ἐπιθυμία του ν' ἀποκτήσῃ ἄρρενα γόνον – διάδοχον καὶ ὅσονδ' ἴποτε διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἂν ἐσκέπτετο τρίτον γάμον, ἀδυνατοῦμεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι θὰ ἔσπευδεν εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ζωῆς καὶ πρὸ τοῦ τρίτου, ὡς γνωστόν, γάμου του ν' ἀναλάβῃ ἔναντι τοῦ Λουδοβίκου ὑποχρέωσιν οἷα ἡ ἀνωτέρω. Ἀπομένει βεβαίως ἡ ἀπορία : ἤρκεσε τὸ δεκάμηνον ἀπὸ τῆς γεννήσεως τῆς ᾿Αννης μέχρι τοῦ θανάτου τῆς μητρός της Ζωῆς διάστημα, ὥστε τὸ γεγονὸς τῆς γεννήσεως νὰ γίνῃ γνωστὸν εἰς τὴν Δύσιν, νὰ διεξαχθοῦν αἱ ἀπαραίτητοι διαπραγματεύσεις, ν' ἀνταλλαγοῦν τ' ἀπαραίτητα γράμματα καὶ νὰ κλεισθῇ συμφωνία ἐπιγαμίας ; Ἀναμφιβόλως, χωρὶς ν' ἀποκλείεται καὶ καταφατικὴ ἀπάντησις, ἐμφανίζονται ὥρισμένοι δυσχέρειαι· αὗται ὁμως αἴρονται, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἤδη εὐθὺς μετὰ τὴν σύναψιν τοῦ δευτέρου γάμου

είχε προσυμφωνηθῇ μεταξύ τοῦ Λέοντος ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν κηδεμόνων τοῦ Λουδοβίκου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐκηδεμονεύετο τὸ 895 – 896 ὡς γεννηθεὶς περὶ τὸ 882, ἀφ' ἑτέρου ἡ κηδεστεία εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐγεννᾶτο θῆλυ. Καὶ τοιοῦτό τι δὲν ἀποκλείεται. Γεννηθείσης δὲ τῆς Ἀννης συνήφθη, χωρὶς νὰ παραστῇ ἀνάγκη διαπραγματεύσεων, οὕτως εἰπεῖν ἀφ' ἑαυτῆς, ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐν τῇ ἐπιστολῇ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ μνηστεία.

Ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντα προκύπτει ἀναμφισβητήτως, ὅτι οἱ ἀνω-νύμως ὡς μνηστευθέντες φερόμενοι ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἀνναν καὶ τὸν Λουδοβίκον. Ἐπίσης διαπιστοῦται σαφῶς, ὅτι ἡ πορφυρογέννητος θυγάτηρ τοῦ Λέοντος ἦτο ἀνήλικος καθ' ὃν χρόνον συνήπτετο ἡ μνηστεία.

B'

I. Συμφώνως πρὸς τὰ ὡς ἄνω χρονολογικὰ δεδομένα, ἔχομεν μνηστείαν βρέφους, ὡς ἦτο ἡ Ἀννα, προσκρούουσαν ὅμως εἰς τὸ κοινὸν αἰσθημα, τὸ ὁποῖον ἦτο διαμορφωμένον συμφώνως πρὸς τὰ περὶ ἡλικίας τῶν μνηστευομένων ἰσχύοντα νόμιμα. Ὑπῆρχε μὲ ἄλλας λέξεις νομικὸν κώλυμα διὰ τὴν μνηστείαν. Τοῦτο δὲ δὲν ἦτο ἄλλως δυνατόν ν' ἀρθῇ εἰμὴ διὰ τῆς νομοθετικῆς ὁδοῦ, ἡ ὁποία, ὡς ἐλέχθη, ἦτο εἰς τὸν αὐτοκράτορα προσιτὴ ἐλέω θεοῦ. Καί, πράγματι, οὕτω ἀντιμετώπισε τὸ ζήτημα ὁ Λέων. Ἐξέδωκε τὴν Νεαράν 109 ἐπηυξημένην κατὰ τὴν τελευταίαν παράγραφον, διὰ τῆς ὁποίας ἐρρυθμίζοντο περιπτώσεις ἀκριβῶς ὡς ἡ τῆς ἀνελίκου ἀκόμη διὰ μνηστείαν οὔσης Ἀννης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ βεβιασμένη ἐκείνη περίπτωσις παρουσιάσθη κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ θέρους, λήγοντος, τοῦ 895 μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 896 διάστημα, κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα ἔλαβε χώραν καὶ ἡ ἔκδοσις τῆς Νεαρᾶς. Κατὰ τὸν νομοθετικὸν τοῦτον τρόπον διηυθετεῖτο κατ' οἰκονομίαν ὅχι μόνον ἡ ταυτοχρόνως σχεδὸν συναφθεῖσα μνηστεία, ἀλλὰ καὶ ὁ γάμος, ὁ ὁποῖος ἐνδεχομένως θὰ παρίστατο ἀνάγκη νὰ συναφθῇ καὶ αὐτὸς πρὶν ἢ ἀκόμη ἡ Ἀννα συμπληρώσῃ τὴν ὑπὸ τῶν προγενεστέρων τῆς Νεαρᾶς 109 νόμων προβλεπομένην ἡλικίαν τῶν δώδεκα ἐτῶν.

II. Ἄλλ' ἐρωτητέον: ἡ κατὰ τὸν ὡς ἄνω τρόπον θεμελιωθείσα νομικῶς μνηστεία ἐξειλίχθη εἰς γάμον; Ἡ ἀπάντησις, νομίζομεν, δέον νὰ εἶναι ἀρνητικὴ. Τοῦτο δὲ διὰ τοὺς ἐν συνεχείᾳ ἐκτιθεμένους λόγους. Ὑπάρχει μαρτυρία τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου εἰς τὸ Περὶ βασιλείου τάξεως ἔργον του καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ κεφάλαιον «περὶ τῶν τάφων τῶν βασιλέων τῶν ὄντων ἐν τῷ νῶ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων», ὅπου ἐπὶ πλέον

ὁ λόγος περὶ τάφων βασιλικῶν καὶ εἰς ἄλλους ναοὺς τῆς πρωτευούσης, ἔχουσα ὥς ἑξῆς: «... ἑτερος λάρναξ προικονήσιος, ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἄννα καὶ Ἄννα (ἀνάγν. Εὐδοκία) αἱ θυγατέρες τοῦ μακαρίου Λέοντος καὶ Ζωῆς»¹. Ὡστε ἡ Ἄννα ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἄγνωστον ἀκριβῶς εἰς ποίαν ἡλικίαν, πάντως ὁμως μετὰ τὸν τρίτον γάμον τοῦ Λέοντος (899), καθ' ὅσον, ὡς ἤδη ἐλέχθη, αὕτη ὀλίγον πρὸ τούτου εἶχε στεφθεῖ ἀνγούστα, καὶ ὅχι πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐφηβείαν, ὡς ἐν συνεχείᾳ θὰ φανῇ.

Ἔχομεν πράγματι, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω, μαρτυρίας δηλωτικὰς τοῦ ὅτι ἡ Ἄννα ὄχι μόνον ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀπέθανε τὸ ὀλιγότερον ἔφηβος, ἔτι δ' ἀκριβέστερον ὅτι ἔζη κατὰ τὸ μεταξὺ 906 καὶ 911 διάστημα. Τὸ ὅτι ἔζη κατὰ τὸ ἀπὸ 906 – 911 διάστημα συνάγεται ἀπὸ ἐπιγραφὴν συγκειμένην ἀπὸ ἑξ. μονογράμματα ὀνομάτων, τὰ ὅποια σφύζονται εἰς τὸ τεῖχος τῆς πόλεως παρὰ τὸ Πετρίον² καὶ τὰ ὅποια εὐρίσκονται εἰς στενὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν ὅχι ἀπλῶς χρονικὴν ἀλλὰ καὶ συγγενικὴν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, συμφώνως πρὸς πρόσφατον ὑπὸ Α. Μ. Schneider ἐκδοσὶν της³, ἔχει ὡς ἀκολουθοῦν: «Κύριε βοήθει Λέοντος δεσπότην, Ἀλέξανδρου, Κωνσταντίνου, Ἄννης, Ἐλένης, Μαρίας τῶν πορφυρογεννήτων.» Εἶναι φανερόν ὅτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας τὰ ὀνόματα ζώντων, καθ' ὃν χρόνον ἐχαράσσετο ἡ ἐπιγραφὴ, ἀπογόνων τοῦ Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνα, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν υἱὸν τοῦ αὐτοκράτορα Λέοντα Γ'. Ὁρθῶς δὲ ἐχρονολόγησε ταύτην ὁ Schneider δεχθεὶς ὡς χρόνον χαράξεώς της τὸ ἀπὸ 906 μέχρι 911 διάστημα. Ἐσφαλὲν ὁμως περὶ ἄλλα τινὰ σημεῖα. Τὰ ἀναγραφόμενα ὀνόματα εἶναι τοιαῦτα ἀδελφῶν καὶ τέκνων Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, κατακεχωρημένα μάλιστα κατὰ ἱεραρχικὴν ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς αὐτῆς προβλεπομένην σειρὰν. Λέων βεβαίως, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου τίτλου τοῦ δεσπότην, εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Σοφός. Ἀλέξανδρος εἶναι ὁ νεώτερος τούτου ἀδελφός, ὁ ὑπὸ τοῦ πατρὸς των Βασιλείου καὶ αὐτὸς αὐτοκράτωρ στεφθεὶς, ὁ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Λέοντος διαδεχθεὶς ἐκεῖνον ἀποθανόντα τὸ ὄνομά του

¹ Π, 42, σ. 642 ἑξ. Ἐνταῦθα ἐνυπάρχει σύγχυσις. Τὸ ἐν τῶν δύο ὀνομάτων δέον νὰ διορθωθῇ εἰς Εὐδοκία. Ὁ Λέων ἔσχε δύο θυγατέρας, τὴν Ἄνναν ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου τοῦ Ζωῆς καὶ τὴν Εὐδοκίαν ἐκ τῆς τετάρτης, Ζωῆς ἐπίσης, τῆς μητρὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογεννήτου (Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν, σ. 118 ἐκδ. Βόννης, σ. 112 Moravesik).

² Τὸ Πετρίον ἀναφέρεται ὡς τόπος ἐνθα αἱ θυγατέρες τοῦ Βασιλείου Α' ἐμόναζον (Συν. Θεοφ., V, 43, σ. 275).

³ Α. Μ. Schneider, Mauern und Tore am Goldenen Horn zu Konstantinopel, ἐν Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, I, Phil. – Hist. Klasse, 1950, No 5, σ. 98.

ἀπαντᾷ ἐνταῦθα χωρὶς προσηγορικὸν (δεσπότης, αὐγουστος), ὑπεμφαίνει δὲ τὸ γεγονὸς τοῦτο, νομίζομεν, τὸν γνωστὸν καὶ ἄλλοθεν παραγκωνισμόν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τοῦ συναντοκράτορος ἀδελφοῦ του Λέοντος, στοιχείον καὶ τοῦτο δηλωτικὸν τοῦ χρόνου χαράξεως τῆς ἐπιγραφῆς, διότι πράγματι ὁ Ἀλέξανδρος φέρεται συγκυβερνῶν μέχρι τοῦ 906, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἰσχύει διὰ τὰ ἐπόμενα τελευταῖα ἔτη τῆς ἀρχῆς τοῦ Λέοντος (†912)¹. Κωνσταντῖνος εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Λέοντος ἐκ τοῦ τετάρτου γάμου του καὶ ὄχι Κωνσταντῖνος, υἱὸς ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ Βασιλείου καὶ ἑτεροθαλῆς ἀδελφὸς τοῦ Λέοντος, ὡς φαίνεται προτιμῶν ὁ Schneider. Ὁ ἀδελφὸς ἐκεῖνος τοῦ Λέοντος εἶχεν ἤδη ζῶντος τοῦ πατρός των ἀποθάνει, πρὶν ἢ δηλ. ὁ Λέων μείνῃ, ἀποθανόντος τοῦ Βασιλείου Α', ὁ κατ' ἐξοχὴν ρυθμιστὴς τῶν κοινῶν, πρὶν ἢ γίνῃ «δεσπότης». Ἐὰν ἔξῃ κατὰ τὴν χάραξιν τῆς ἐπιγραφῆς ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλείου, τούτου τὸ ὄνομα θὰ προετινάσσετο καὶ οὗτος ὁπωςδήποτε θ' ἀπεκαλεῖτο «δεσπότης». Εἶναι ἄλλως τε γνωστὴ ἡ προτίμησις καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου πρὸς τὸν πρωτότοκον Κωνσταντῖνον. Ὡστε καὶ ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι ἡ χάραξις τῆς ἐπιγραφῆς ἔλαβε χώραν μετὰ τὸ ἔτος γεννήσεως τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογεννήτου (φθινόπωρον 905). Ἄννα εἶναι ἡ θυγάτηρ τοῦ Λέοντος ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου του, δηλ. ἡ Ἄννα τὸ δεσπόζον πρόσωπον τῆς ἀνὰ χειρὸς μελέτης μας, ὡς ἐκ τῶν ἐν συνεχείᾳ λεγομένων θὰ φανῇ. Ἀκολουθοῦν τὰ ὀνόματα Ἑλένη καὶ Μαρία. Ταῦτα δέον νὰ ἀνήκουν εἰς πρόσωπα οἰκεῖα τοῦ Λέοντος. Καὶ Μαρία μὲν θὰ εἶναι ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, τῆς ὁποίας ὁ τάφος εὐρίσκετο εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου², καὶ ὄχι ἡ μήτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς δέχεται ὁ Schneider, διότι τὸ ὄνομα ἐκείνης ἦτο Εὐδοκία (Ἰγγερῖνα). Ἡ δὲ Μαρία, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, θ' ἀπέθανεν ὥριμος τὴν ἡλικίαν, ἐὰν κρίνωμεν ἀπὸ τὸ ὅτι ταύτης ὁ τάφος δὲν ἦτο «*λαρνάκιον*» ἀλλὰ «*λάρναξ*». Δυσχερὲς ὅμως τέλος ἀποβαίνει ἡ προσδιορισμὸς τῆς Ἑλένης. Ὁ Schneider θεωρεῖ ταύτην ὡς καὶ τὴν Ἄνναν θυγατέρας τοῦ Βασιλείου Α'. Τοιοῦτό τι ὅμως ἀποκλείεται, διότι αὐτὴ ἀκόμη ἡ μαρτυρία ἐκ τοῦ Περί βασιλείου τάξεως³, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος προσάγει, μᾶς ὑποχρεώνει νὰ δεχθῶμεν ὅτι αἱ δύο ἀδελφαὶ εἶχον ἀποθάνει ὅταν ἀκόμη εὐρίσκοντο εἰς παιδικὴν ἡλικίαν. Ἀς ἔχωμεν ἐνταῦθα ὑπ' ὄψιν μας τὸ ἔτος θανάτου Βασιλείου Α' (886). Πράγματι δὲ τὸ σκῆνωμα ἀμφοτέρων φέρεται κατατεθὲν ἐντὸς «*λαρνάκιον μικροῦ*», ἀποκειμένου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Προδρόμου, ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινεν

¹ Πβλ. Sp. Lambros, Leo und Alexander als Mitkaiser von Byzanz, ἐν Byz. Zeitschr., 4 (1895), σ. 92 - 98. Schneider, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 98.

² Περί βασιλείου τάξεως, II, 42, σ. 649.

³ Σελ. 648.

ἐὰν αὐταὶ ἀπέθνησκον εἰς ὥριμον ἡλικίαν. Εἰς τὸ σχετικὸν κεφάλαιον τοῦ Περὶ βασιλείου τάξεως σαφὲς εἶναι ἡ διαφορὰ περὶ τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων λάραναξ καὶ λαρνάκιον, τῆς πρώτης σχετιζομένης πάντοτε μὲ δνόματα προσώπων ἀποθανόντων ἐν σωματικῇ ὥριμότητι. Ἔχοντες τοῦτο ὑπ' ὄψιν μας, ὥς καὶ τὸ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀνήκει εἰς τὸ ἀπὸ 906 – 911 χρονικὸν διάστημα, νομίζομεν ὅτι ἡ ἀποψις τοῦ Schneider περὶ Ἀννης δὲν εὐσταθεῖ, διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ θυγατρὸς τοῦ Βασιλείου, αὕτη θὰ ἦγε τότε τὸ εἰκοστὸν τὸ ὀλιγώτερον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ἀποθνήσκουσα δὲ ἡ σορὸς της δὲν θὰ κατετίθετο ἐντὸς λαρνάκιου καὶ αὐτοῦ μάλιστα μικροῦ, ὥς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ Περὶ βασιλείου τάξεως ἔργου, ἀλλ' ἐντὸς λάρανακος¹.

Ὅθεν συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἡ Ἀννα ὄχι μόνον ἔζη κατὰ τὸ ἀπὸ 906 μέχρι 911 διάστημα, ἀλλὰ καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἡ πορφυρογέννητος θυγάτηρ τοῦ Λέοντος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ὑπανδρεύθη τὸν Λουδοβίκον τῆς Βουργουνδίας ἀκόμη καὶ ὅταν ἐνηλικιώθη· ἄλλως τε τοιοῦτό τι θὰ παρεδίδοτο ὑπὸ τινος τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων καὶ προπαντὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἡ μνηστεία ἐκείνη ἡ δὲν ἐξελίχθη εἰς γάμον παραμείνασα ἐκκρεμῆς ἢ διελύθη, ἂν καὶ μνηστείας διαλύσεις δὲν προβλέπεται ἀπὸ τοὺς ἰσχύοντας νόμους². Διὰ ποῖον ὅμως λόγον; Ἡ ἀπάντησις, συγκεντρώνουσα πολλὰς πιθανότητας, δύναται ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὸ ἱστορικῶς μαρτυρούμενον γεγονός τῆς ἡττης, αἰχμαλωσίας καὶ τυφλώσεως τοῦ Λουδοβίκου ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου του Βερεγγαρίου κατὰ τὸ 905. Θὰ ἦτο βεβαίως δυνατόν εἰς τὸ μέχρι τοῦ 905 διάστημα νὰ εἶχε γίνει καὶ ὁ γάμος· ἦτο ὅμως περίοδος τεταραγμένη καὶ πλήρης φροντίδων τόσον διὰ τὸν Λέοντα³, ὅσον καὶ διὰ τὸν Λουδοβί-

¹ Ἀξιοσημεῖωτος βεβαίως εἶναι ἡ παράλειψις τοῦ δνόματος τῆς Ζωῆς, τετάρτης συζύγου τοῦ Λέοντος. Τοῦτο δυνατόν νὰ συμβαίνει εἴτε διότι ὁ χρόνος τὸ ἀπῆλειπεν, ὅπερ ὁ Schneider φαίνεται μὴ ἀποκλείειν, εἴτε διότι οὐδέποτε ἐχαράχθη, ὅπερ καθ' ἡμᾶς πιθανώτερον. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο διότι ἡ χάραξις τῆς ἐπιγραφῆς, γενομένη μετὰ τῶν ἐτῶν 906 καὶ 911, ἐμπίπτει εἰς τὸ χρονικὸν ἐκεῖνο διάστημα κατὰ τὸ ὅποιον ἐδημοσιουργήθη τὸ γνωστὸν ζήτημα τοῦ τετάρτου γάμου τοῦ Λέοντος, τὸ ὅποιον τόσον εἶχεν ἐρεθίσει τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ μνεία μάλιστα τοῦ Κωνσταντίνου, υἱοῦ Λέοντος καὶ Ζωῆς, ὄχι ὅμως καὶ τῆς μητρὸς του, ἀποτελεῖ, νομίζομεν, στοιχεῖον ἀποδεικτικὸν τοῦ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη πράγματι κατὰ τὸ μετὰ τῆς βαπτίσεως τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς ἀναγορεύσεως τῆς Ζωῆς ὡς νομίμου συζύγου τοῦ Λέοντος χρονικὸν διάστημα (Ἰανουάριος 906 – Ἰούνιος 911).

² Z h i s h m a n, ἐνθ' ἀνωτ., Α', 258 ἐξ.

³ K o l i a s, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 21 ἐξ., 47 ἐξ., 49 ἐξ., ὅπου καὶ ἡ παλαιότερα βιβλιογραφία.

κον, ἐπὶ πλέον δὲ πρόωρος θὰ ἦτο ὁ γάμος διὰ τὴν Ἄνναν, μολονότι, ὥς ἐλέχθη, νομικὸν κώλυμα μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Νεαρᾶς 109 δὲν ὑπῆρχεν. Εἰς ὅ,τι δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ μετὰ τὸ 905 καὶ μέχρι τοῦ 927, ἔτους θανάτου τοῦ Λουδοβίκου, διάστημα, παρατηρητέον ὅτι ἡ κατάστασις εἰς τὴν Δύσιν εἶχεν ἐξελιχθῆ εἰς βάρος τοῦ ὑποψηφίου γαμβροῦ τοῦ Λέοντος. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ οὐδὲ πόρρωθεν ἠδύνατο ν' ἀντιπαρέλθῃ τοῦτο. Ἄλλως τε πολιτικοὶ ἀκριβῶς ὑπολογισμοὶ ἦσαν τὰ ὠθήσαντα αὐτὸν κίνητρα εἰς τὴν σύναψιν τῆς βεβιασμένης καὶ πρόωρου ἐκείνης μνηστείας.

Γ'

Τὴν ἔρευναν τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου ἀπασχόλησε μεταξὺ ἄλλων προβλημάτων καὶ ὁ χρόνος ἐκδόσεως τῆς Συλλογῆς τῶν Νεαρῶν τοῦ Λέοντος Γ' τοῦ Σοφοῦ, μία τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος 109. Μὲ τὴν χρονολόγησιν τῆς Συλλογῆς ἀπασχολήθη εἰδικώτερον ὁ Monnier¹. Συμφώνως πρὸς τὰς ἀπόψεις τούτου ἡ ἔκδοσις ἔλαβε χώραν πρὶν ἢ ἀκόμη ὁ Λέων ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τῆς Ζωῆς, θυγατρὸς τοῦ Στυλιανοῦ Ζαούτζα, καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὸ 894. Ἡ ὥς ἄνω ὅμως γενομένη συσχέτισις τῆς Νεαρᾶς 109 πρὸς τὴν μνηστείαν τῆς Ἄννης ὥς καὶ ὁ χρονικὸς τῆς μνηστείας προσδιορισμὸς ἀνατρέπουν τὴν ἄποψιν τοῦ Monnier.

Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ χρόνος ἐκδόσεως τῆς Νεαρᾶς 109 ἀποτελεῖ ἀσφαλὲς χρονικὸν ὄριον μετὰ τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ἡ Συλλογὴ τῶν Νεαρῶν τοῦ Λέοντος Γ', ἡ ἔκδοσις ἔλαβε χώραν μετὰ τὸ θέρους τοῦ 896, ἐσχάτου ὁρίου δημοσιεύσεως τῆς Νεαρᾶς 109. Διότι πῶς ἄλλως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ περιληφθῇ ἡ 109 εἰς Συλλογὴν ἐκδοθεῖσαν κατὰ τὸν Monnier τὸ 894, πρὸ δηλ. τοῦ ἔτους ἐκδόσεως τῆς Νεαρᾶς 109;

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τὰ πορίσματα τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων ἔχουν ἔν ἀνακεφαλαιώσει ὥς ἑξῆς:

Ἡ ἱστορικῶς μαρτυρουμένη μνηστεία θυγατρὸς Λέοντος Γ' τοῦ Σοφοῦ μετὰ Φράγκου ἡγεμόνος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου αὐτοῦ θυγατέρα Ἄνναν καὶ εἰς τὸν Λουδοβίκον βασιλέα τῆς Βουργουνδίας. Αὕτη ὅμως προσέκρουεν εἰς τὸ νομικὸν κώλυμα τῆς ἀνηλικιότητος τῆς πορφυρο-

¹ Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 2.

γεννήτου Ἀννης. Τοῦτο ἵνα ἄρη ἐξέδωκεν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν Νεαρὰν 109, διὰ τῆς τελευταίας παραγράφου τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ ἐγκρίνῃ κατ' οἰκονομίαν μνηστείαν ἢ καὶ γάμον, ἀκόμη καὶ ἐὰν ὁ μνηστευόμενος δὲν εἶχε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανείου δικαίου προβλεπομένην πρὸς τοῦτο ἡλικίαν. Ἡ ἔκδοσις τῆς Νεαρᾶς ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ θέρους λήγοντος τοῦ ἔτους 895 μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 896 διάστημα. Τὸ διάστημα δὲ τοῦτο τέλος χρησιμεύει, ὥς εἶναι εὐνόητον, ὥς *terminus post quem* ἐξεδόθη ἡ Συλλογὴ Νεαρῶν τοῦ Λέοντος Γ'.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Τ. ΚΟΛΙΑΣ